

94 OSSUARIUMS OM NOOIT TE VERGETEN

Resultaten van de prijsvraag
'Ontwerp een ossuarium om nooit te vergeten'
Dag van de Architectuur 2009

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Juryrapport	5
Eerste prijs	16
Tweede prijs	18
Derde prijs	20

Overige inzendingen:

Elementen	22	The kings well	37
Twee eeuwen leven in Den Bosch	23	Folly	37
Allerzielen	24	In aeternum	37
Golven in het gras	25	Hoek der bezinning	38
Ruimte voor reflectie	26	Terug in de architectonische ruimte	38
Genius loci	27	Het leven is af	38
Zerk	28	Labyrint	39
Inzicht Uitzicht	30	Abri d'Os	39
Zonder eind	30	Geleefde levens leven	39
Onder de leden	30	Muirausso	40
Domus	31	Structuur van de lichtheid	40
Bone - Stone	31	Gedachtegang - I	40
Leavfe	31	Ostium	41
Muur aan het einde	32	Vergeet de tijd	41
Knekellabyrint	32	Verbinding	41
Grafheuvel	32	Gaandeweg	42
Ad infinitum	33	Stenen ter herdenking	42
Ossuarium Orthen	33	Hortus conclusus	42
43.7	33	Memoria Nomen	43
Tot steen	34	Een gebouwde ruine voor Orthen	43
Spectrum	34	Een hof in een hof	43
Cuboss	34	CY 101	44
Gedenkruimte X11M	35	De spiraal	44
Quod tu, et ego quod ego, et omnes	35	Omphalos	44
Huis is haag	35	Tussenin	45
Synergie	36	Omnis	45
Afloop	36	Mastaba - 09	45
Veld FJ009	36	Articulatio	46

Hodie mihi cars tibi	46	In / Uitzicht	52
Samen verder	46	Van graf naar graf	52
Tussen donker en licht	47	De laatste gang	53
Meeting of memories	47	Voor altijd verbonden	53
Sulca post memora	47	Loutering	53
Geraamte	48	V	54
Lacune	48	Verheven grond	54
Bone	48	Knekelpad	54
Stairway to heaven	49	Ossuarium 2.0	55
Fragmenten	49	Oneindig eindpunt	55
Zenn	49	Ossuarium 2010	55
Tombe	50	DNA - helix	56
375 M3	50	HFD 21	56
Oculus	50	Inbedding	56
Ad perpetuam memoriam	51	Pensi habere	57
12168	51	Onder de groene zoden	57
Gedachtegang - II	51	Above and Beneath	57
Achter de regenboog	52		

Colofon	58
---------	----

DOOR
MICHAEL BOL
VOORZITTER BAI
JUNI 2009

VOORWOORD LEVE DE HERINNERING!

Op de prachtige groene begraafplaats Orthen zijn op dit moment van ca. 9000 graven de grafrechten niet verlengd. Dit betekent dat zelfs op langere termijn voor de overblijfselen van ongeveer 12000 stoffelijke resten een allerlaatste, eigentijdse rustplaats in een ossuarium (knekelhuis) moet worden gevonden. Deze 13e editie van de jaarlijks uitgeschreven ideeënprijsvraag moet een antwoord geven op die vraag.

Wat gebeurt er eigenlijk met je, als je al lang dood en begraven bent en er eigenlijk niemand meer in leven is die je echt heeft gekend? Ben je het überhaupt nog wel? Of ligt hier niet meer dan een stoffelijk overschot? Wat doorgaans als laatste overblijft van je fysieke verschijning zijn je botten. Je bent stilaan gaan lijken op alle andere overledenen. Misschien wat groter, misschien wat kleiner, maar oppervlakkig gezien lijken jullie doden allemaal op elkaar. Jullie koppen kennen we als teken van waarschuwing voor giftige stoffen of voor woeste piraten. En nu er onder de levenden eigenlijk niemand meer is die je echt heeft gekend, is het de vraag of de ruimte die je in dat grote graf in beslag neemt niet beter gebruikt kan worden voor een ander. Voor iemand die wat verser in het geheugen ligt.

Je beenderen, de eens onmisbare basis van je fysieke verschijning, kunnen gemakkelijk opgeborgen worden in een bescheiden doos van 50 bij 25 centimeter. Het wordt tijd dat je verhuist naar je nieuwe stek: het ossuarium op de prachtige, groene begraafplaats Orthen in 's-Hertogenbosch. Je komt er rustig te liggen tussen duizenden anderen: loodgieters, danseressen, muzikanten, wetenschappers, dronkelappen, schrijvers en ga zo maar door. Een treurige eindbestemming? Welnee, het wordt een ossuarium om nooit te vergeten... om nooit te vergeten.

Het BAI heeft dit jaar maar liefst 94 inspirerende ontwerpen mogen ontvangen. Laat u verrassen door de vele prachtige ideeën over begraven, tentoonstellen en gedenken die in deze catalogus gepresenteerd zijn.

Michael Bol - voorzitter BAI

DOOR
BISSCHOP HURKMANS,
MARTIEN VAN OSCH,
JEAN STEVENS,
ILONA VAN ALPHEN &
TOINE SCHALKEN

JURYRAPPORT DAG VAN DE ARCHITECTUUR 2009

Voorafgaand aan de daadwerkelijke jurering heeft ieder jurylid de toelichtingen bestaande uit 150 woorden en 1 afbeelding ontvangen. Dit als eerste kennismaking met de ontwerpen. Hierdoor konden alle inzendingen op het concept/ het idee beoordeeld worden en was niet zichtbaar of de ontwerpen van professionals of bijvoorbeeld het publiek waren. Doelstelling van de prijsvraag is ook het beste idee te selecteren.

Doelstelling

Het doel van deze open ideeënprijsvraag is het ontwikkelen van een bruikbaar ontwerp voor een ossuarium. De organisatie stelt zich tot doel het winnende ontwerp ook te kunnen bouwen. Daarnaast wil men een bijdrage leveren aan de discussie over de vragen hoe om te gaan met het convenant Ethisch Ruimen, dat aangeeft dat overblijfselen in een doosje/ zakje moeten worden verzameld. In sociaal-maatschappelijke zin gaat het bij deze opgave ook om het geven van een eigentijdse oplossing voor het omgaan met de laatste stoffelijke resten van de mens en daarnaast aan het ruimte geven om deze te gedenken. De organisatie streeft naar realistische ontwerpen, toegespitst op de locatie, om het bestuur van de begraafplaats te kunnen inspireren. Dit met als doel om met het winnende ontwerp daadwerkelijk uit te kunnen voeren.

De jury bestaat dit jaar uit:

- Martien van Osch (landschapsarchitect – voorzitter jury)
- Mgr. Drs. A. L. M. Hurkmans (bisschop)
- Jean Stevens (stichting Solamen)
- Ilona van Alphen (architect)
- Toine Schalken (beheerder begraafplaats Orthen)
- Jean-Bernard Hunink (stedenbouwkundige)

Vaststellen randvoorwaarden jurering.

'het wezen van de plek – de genius loci'

Op 10 juni kwam de jury bij elkaar om de 94 ingekomen ontwerpen te beoordelen. Na kennismaking start de jury met het vaststellen van het programma van eisen zoals deze gesteld zijn in de prijsvraagvoorwaarden. De voorwaarden bestaan uit een verplicht en niet verplicht deel:

Programma van eisen

verplicht:

- kelder, gebouw, object, landmark, ruimte voor 12000 stoffelijke resten in een doosje/ zakje;
- afmeting doosje/ zakje: 25x25x50cm;
- passend in de context van de as, voortkomend uit de structuurvisie 'Begraafplaats Orthen – oktober 2008';
- passend in de context van begraafplaats Orthen.

JURYRAPPORT DAG VAN DE ARCHITECTUUR 2009

niet verplicht:

- schakel naar de nieuwe plekken op de begraafplaats;
- vormgeven aan de begrippen ‘verbinding, gedenken en verblijf’;
- niet alleen een functioneel object, maar ook een beeldmerk dat de toekomstige ontwikkeling van de begraafplaats markeert;
- overstijgen van de ‘platheid’ (knekelhuis), geen rariteitenkabinet;
- het ossuarium wordt niet voorzien van verdere faciliteiten.

Het programma van eisen en de doelstelling van de prijsvraag worden gezamenlijk vastgesteld. Met name de ‘context van de as’ en de ‘context van de begraafplaats’ zijn essentieel voor de beoordeling; het wezen van de plek – de Genius Loci.

De jury omschrijft de 150 jaar oude begraafplaats als erg groen, in een orthogonaal systeem opgezet, en stelt vast dat de begraafplaats straks opgebouwd gaat worden uit allemaal verschillende velden/ akkers met een geheel eigen karakter (zie structuurplan OSLO). Ook deze prijsvraag kan opgepakt worden als een ontwerp voor een nieuw ‘veld’ in de groene context. Dat kan wel degelijk een gebouw zijn in een groen setting, maar het ossuarium kan niet te veel plek in nemen op de schaal van de begraafplaats. Het moet de totale begraafplaats, de schaal van de aanwezige objecten (bijv. de kapel), niet overstijgen.

Veilige bijzondere akkers

In de structuurvisie van OSLO wordt gesproken over een informele as van de entree, via de kapel naar het ossuarium. Een informele as, geen strenge baan die door de begraafplaats wordt getrokken, maar een die zich vormt door zichtlijnen.

De jury voegt er aan toe dat de locatie van het nieuwe ossuarium ook een veilige plek moet zijn. Het aanwezige groen kan soms voor een onveilig gevoel zorgen. Overzicht, licht en sfeer moeten een belangrijk onderdeel uitmaken van het ontwerp. Bisschop Hurkmans voegt hier aan toe dat het groene karakter van de begraafplaats erg belangrijk is, maar dat deze ‘bijzondere akker’ een rijp korenveld zou kunnen zijn. Een akker waar wordt gezaaid en geoogst. Een einde, maar ook een nieuw begin. De begraafplaats bestaat straks tenslotte ook uit vele akkers. De jury is het er over eens dat de plek een pleinachtige betekenis dient te krijgen. Het is een scharnierpunt naar het nieuwe deel. Een aantal juryleden hebben om die reden moeite met een groot gebouw op deze plek.

Een Ossuarium?

Nadat de locatie uitgebreid besproken is, volgt een discussie over het begrip ‘ossuarium’. Het ossuarium is geen plek voor het gedenken van individuen! Veel ontwerpers gebruiken het personaliseren van het doosje als een manier van gedenken van die persoon. Het ossuarium is er in algemene zin voor het gedenken van de dood en het leven.

Wikipedia: ‘Een ossuarium of knekelhuis is een gebouwtje op een begraafplaats of een deel van een kerk, waar beenderen van overledenen worden bewaard (bijvoorbeeld de beenderen die worden gevonden bij het delven of ruimen van graven). Het woord komt van het Latijnse os, dat been betekent.’

Het Ossuarium van Douaumont is een monument waarin zich de resten van 130.000 ongeïdentificeerde Franse en Duitse soldaten bevinden. Allen zijn gesneuveld tijdens de slag om Verdun gedurende de Eerste Wereldoorlog.

Het ossuarium is geen begraafplaats, het gaat niet om het individu. De onderliggende vraag, het mogelijk willen overstijgen van de anonimiteit, zorgt er niet voor dat de stap begraven wordt overgeslagen. Het is geen substituut voor bijvoorbeeld een columbarium. Het betreft in deze een totaalmonument. Te persoonlijke opschriften als ‘voor mijn lieve moeder’ zijn dan ook niet gepast. Het door ‘david –raakt’ ontworpen beeldmateriaal van deze prijsvraag probeert de knekels uit de anonimiteit te halen door een naam te plaatsen ‘Johanna Broerze – 1896’ bij de knekels. Door aan te geven dat Johanna ‘muzikante’ was, wordt ze lid van een groep, een gilde, een collectief waar vele zich mee kunnen identificeren.

De jury debatteert hier lang over. Een ossuarium is een plek om te bewaren nadat we vergaan/ vergeten zijn. De knekels conserveren we. Dit is een tegenstelling. De jury is het er over eens dat we de resten van overledenen met eerbied bewaren maar de overleden persoon niet tot in de eeuwigheid gedenken.

De IKEA-archiefkast

Veel ontwerpers maken een gebouw als archiefkast, vaak zelfs in catacomben vormgegeven, als ware het een bibliotheek. De jury stelt zich de vraag of de knekels toegankelijk moeten zijn? Men is het er over eens dat voor deze opgave de individuele doosjes te zien moeten zijn. Het betreft hier geen gedenksteen voor anoniem gestorven oorlogsslachtoffers. De identiteit van de overledenen is grotendeels bekend. De knekels dienen ‘op te gaan’ in het ossuarium, maar wel zichtbaar te zijn.

Beinhaus Kuttentberg

Beinhaus Kutná Hora

In deze lijkt de winnaar verscholen te liggen in het ontwerp dat om kan gaan met beide schalen. Van de kleinste schaal, het gepersonaliseerde doosje tot de grootste schaal, het ossuarium als gedenkplek voor het leven en de dood. Beide schalen moeten zichtbaar zijn!

Bisschop Hurkmans voegt er aan toe dat het geen labyrint moet worden. Je dient niet te dwalen in het gebouw om te zoeken naar een individu. Er moet voor een achterkleinkind de mogelijkheid bestaan zo 'dicht' mogelijk bij de overledenen te komen.

Na deze discussie en het vaststellen van de randvoorwaarden voor de beoordeling krijgt de jury nogmaals de gelegenheid om te bezien of de eerste persoonlijke selectie, op basis van het concept de juiste is geweest. De discussie heeft mogelijk geleid tot nieuwe inzichten. Uiteindelijk is de jury gekomen tot een eerste selectie van ongeveer 30

plannen die allen meerdere stemmen hebben gekregen. De jury moet daarmee erkennen dat veel ontwerpers de juiste snaar raken, het niveau is erg hoog. De plannen met 4 stemmen of meer worden verder besproken. Hieruit komt een selectie van 15 plannen.

Deze zijn:

1. Elementen
2. Grafheuvel
3. 43.7
4. Eik
5. Twee eeuwen leven in Den Bosch
6. Allerzielen
7. Golven in het gras
8. Knekeldorp
9. Een hof in een hof
10. Het geraamte
11. Wè doen we met ons moeder?
12. ruimte voor reflectie
13. Genius Loci
14. Zerk
15. ∇

Om te komen tot 10 nominaties lijken de volgende 3 aspecten steeds terug te komen:

- De plek – het verblijven
- Het ontwerp moet niet te veel 'architectuur' zijn, geen monument voor zichzelf
- De combi tussen de kleinste en grootste schaal

Daarbij vallen de volgende plannen af:

Grafheuvel pagina 32

Ondanks dat hier een schijnbaar eenvoudig gebouw gemaakt is, een met weidebloemen begroeid, opgetild daklandschap, is de jury van mening dat het plan toch te veel ontworpen is. Op ooghoogte zal het gebouw vooral als gebouw ervaren worden en minder als landschap.

43.7 pagina 33

Het gebouw heeft een mooie schaal en wordt gepresenteerd met een prachtige maquette. Het is een bijna organisch ontwerp, zeer verrassend en met gevoel vormgegeven. De sneden zijn erg mooi. Ook voor dit ontwerp is men toch van mening dat het te veel architectuur is.

Een hof in een hof pagina 43

In de serie van 'de muren' – veel ontwerpers gebruiken dit als thema - is deze erg mooi. De configuratie spreekt erg aan. De toren lijkt echter onnodig en zelfs storend.

Het geraamte pagina 48

De directheid van de oplossing is heel sprekend. Ook van dit soort 'stellingkasten' zijn er meerdere ingeleverd. Dit plan heeft een verfijning. Een mooi blok, waarbij de vergankelijkheid van de houten doosjes wat verteld over het tijdstip dat ze geplaatst zijn. Een mooie vondst. De jury ziet dit plan aanvullend als begroeid, bewoond door vogels en als klimrek. De jury vermoedt dat het plan erg massaal aanwezig zal zijn op de begraafplaats.

'De directheid van de oplossing is heel sprekend.'

∇ pagina 54

'∇' is een vooral landschappelijke, 'onder de grond'-oplossing, wat heel helder brengt waar het allemaal gebeurd. Het plan is als een stempel in de grond, een uitgehouwen plan. Dit wordt door de jury gewaardeerd, waarbij men afdaalt tot het niveau van de knekels. Het ontwerp is mogelijk te teatraal. Bovendien is de binnenruimte niet prettig. Men twijfelt aan de verblijfkwaliteit. Inpassing in de locatie ontbreekt.

De overgebleven 10 plannen worden aangewezen als nominaties.

JURYRAPPORT DAG VAN DE ARCHITECTUUR 2009

NOMINATIES

Elementen pagina 22

Elementen is een ossuarium om in af te dalen. Een mooie plek om te gedenken. Vooral de lichtinval is erg mooi vormgegeven. Toch is het jammer dat je de doosjes niet direct kunt zien. Het ontwerp is een mooie tegenhanger van de kapel, met name in maat en schaal. Het gebouwtje is erg mooi, erg verfijnd, maar er ligt dan ook een gigantisch blok onder de grond waar alleen het personeel kan komen. Kunnen je kleinkinderen je later nog bezoeken?

Eik pagina 18

Een waanzinnig mooie ruimte die transparant is, maar wel een architectonische ruimte oplevert! Een bijna sacraal beeld, wat de jury erg aanspreekt. Je kunt met moeite door het ontwerp heen dwalen waardoor het ontwerp toch als één gebouw leesbaar blijft. De kleinste schaal is daarbij niet vergeten. Het gaat bij dit ontwerp om het collectief, maar ook het individu! De animatie en de maquette lijken verrassend genoeg totaal niet op elkaar.

Twee eeuwen leven in Den Bosch pagina 23

Dit ontwerp gebruikt de historie van Den Bosch. Van binnen wordt de ruimte gevuld met transparante panelen die iets vertellen over de personen die er liggen. Een mooi gegeven. Het plan is als uitkijktoren vormgegeven waardoor je de begraafplaats vanuit een nieuw perspectief kunt bekijken.

Allerzielen pagina 24

Buiten een toepasselijke titel roept het plan een sfeer op van 'door de poort' gaan. De nauwte van de poorten op je weg heeft te maken met het sterfritueel. Niet bang worden, maar wel de confrontatie met jezelf. In het plan komt de strip uit op de 'zandzuigerstaat', een vreemd einde van deze beladen as?

Golven in het gras pagina 25

Het betreft hier een gebouw, een baken, maar je kunt er ook aan voorbij gaan. Dit is karakteristiek voor een columbarium. Erg mooi. Je ervaart dit plan als een nieuw veld, maar is niet ingebed in de structuur van de begraafplaats. Dit zou je van dit ontwerp (deze ontwerpmethodiek) wel verwachten en dat is jammer. Mogelijk zijn de golven te bedacht. Ze zouden moeten passen in de bestaande glooiingen van het landschap ter plekke.

Knekeldorp pagina 20

Het enige plan dat gebruik maakt een configuratie van kleinere gebouwen. Erg mooi en monolithisch vormgegeven. Veel waardering. Het gaat daarbij niet meer om de huisjes, maar om een plek, die aanzet tot verblijven. Ook wordt daarbij de schaal van het oude knekelhuisje opgepakt. De uitbreidbaarheid is tevens bijzonder.

Wè doen we met ons moeder? pagina 16

Een prachtige landschappelijk insteek. Bijna eindeloos. De jury ziet dit ontwerp bijna als duinlandschap. Er waait vast zand overheen en dan plaatsen we een nieuw doosje of boom. Een geologisch ontwerp? Een afzetplek voor doosjes? Verrassende eenvoud. Er worden echter houten doosjes voorgesteld. Hier heeft de jury vraagtekens bij geplaatst.

Ook de verblijfplek, het balkon op afstand wordt als storend gezien. Je kunt niet verblijven op de plek zelf. Het plan dwingt toch af dat je ergens langs de randen in het landschap gaat zitten. De verblijfplek gaat volgens de jury dan ook niet gebruikt worden. 'Wè doen we er mee?'

Ruimte voor reflectie pagina 26

Eén van de juryleden omschrijft het ontwerp als 'liefde op het eerste gezicht'. Bossche School, de architectonische ruimte. De natuur is verticaal georiënteerd. De mens horizontaal. Dit ontwerp is een ruimte, een begrenzing in horizontale zin. Er worden in de wanden nog kleine schuilplekjes geboden tegen weer en wind. De jury is erg gecharmeerd van de kwaliteit van de binnenruimte. Het groene aspect is niet zichtbaar in de maquette, maar erg te waarderen.

'De jury is erg gecharmeerd van de kwaliteit van de binnenruimte.'

Genius Loci pagina 27

Het terloopse, het onverplichte, het onverwachte! Wel nadrukkelijk een plek en een eind van de as. Het geeft de gelegenheid om kennis te nemen van de vergankelijkheid. Het ontwerp is heel landschappelijk, niet architectonisch opgelost. Er wordt een plek onder de bomen ontworpen met een balkon. Het silhouet vindt de jury interessant (als een ministeck-puzzel wordt het individu in de grotere schaal herdacht). Hier wordt een extra laag geboden. Ook dit ontwerp wordt voorzien van een 'balkon' waardoor 1 perspectief geboden wordt. Dat maakt het ontworpen silhouet te geforceerd.

Zerk pagina 28

Een zintuiglijk ontwerp. Het prikkelt de zinnen. Een ontwerp met lef en gebruik makend van heftige kleuren. De smalle, bijna enge binnenkomst gaat echt iets met je doen. Misschien moet het ontwerp nog strakker ontworpen worden. Bijvoorbeeld wit marmer in plaats van stucwerk?

JURYRAPPORT DAG VAN DE ARCHITECTUUR 2009

De winnaars

Om van 10 nominaties te komen tot een winnaar volgt een eerste stemronde. De jury is op zoek naar vernieuwende plannen die een bijdrage leveren aan de discussie over de vraag hoe om te gaan met het convenant Ethisch Ruimen. Daarnaast wordt gezocht naar ontwerpen die een eigentijdse oplossing bieden voor een allerlaatste rust- en/of gedenkplaats. Daarbij blijken met name 2 plannen op te vallen. Nr 63 - 'Wè doen we met ons moeder?' en nr. 31 - 'Eik'. Een derde prijs blijkt overtuigend voor 'Knekeldorp'. Een bijzondere configuratie monolithische gebouwtjes die met een woningbouw schaal een gedenkplek markeren.

De plannen 'Wè doen we met ons moeder?' en 'Eik' zijn heel treffend en worden aangemerkt als potentiële winnaars. Twee onvergelykbare plannen. Een veld en een bos! Een plek en een houten gebouw. De ontwerpen spreken zich meer dan voldoende uit over de belangrijkste uitgangspunten. Met name het omgaan met de kleinste en grootste schaal wordt goed opgelost.

'Wè doen we met ons moeder?' plaatst de doosjes als 'kinderkopjes' in het landschap waardoor een landschappelijke heuvel ontstaat. Het ontwerp gaat uit van houten doosjes met een corten-stalen deksel en marmeren plaatje. Dat lijkt te veel ontworpen en moet eenvoudiger kunnen. De doosjes worden daardoor teveel grafsteen en vragen te veel aandacht voor het individu. Het ontwerp suggereert een hoogteverschil dat er mogelijk niet is. Het biedt een balkon op afstand om te zitten en dat is jammer. De jury ziet liever dat je dicht bij het nieuwe landschap, aan de randen, tussen de bomen zit.

'Eik' maakt echter op een vreemde manier gebruik van de geboden as. De as komt niet uit op de stilteplek in het ontwerp. In eerste instantie had de jury dit wel verwacht. Na een korte discussie wordt dit toch gezien als een extra kwaliteit, waardoor het ontwerp als 1 gebouw gezien zal worden. De centrale as doorklieft anders het gebouw.

Landschap of gebouw?

Tijdens de discussie wordt vooral gesproken over de vraag of we een landschappelijke of een gebouwelijke oplossing nastreven? 'Wè doen we met ons moeder?' is daarbij wel erg laagdrempelig, misschien te terloops. 'Eik' gaat heel mooi om met stapeling.

Alhoewel beide plannen boven de grond architectonisch zijn vormgegeven, spreekt 'Wè doen we moet ons moeder' zich subtieler uit over de allerlaatste rustplaats. Een prachtig vormgegeven landschap om te gedenken. In essentie graaft men de knekels op uit de grond en gedenken deze in een ossuarium om de persoonlijke schaal te overstijgen. Daarbij blijkt een voorkeur van de jury voor de directe relatie met de grond. 'Eik' wordt nu toch meer als bovengrond begraven of als 'columbarium' gezien. Uiteindelijk wint het vormgegeven landschap het van de architectuur! De jury roept 'Wè doen we moet ons moeder' uit als winnaar! Maar wel met een belangrijke kanttekening!

'Een prachtig vormgegeven landschap om te gedenken.'

De ontwerpers spreken van een houten kistje dat zal vergaan met een gedenkteken. Vergankelijkheid kan echter niet de bedoeling zijn. Verweren kan, maar sturen op vergankelijkheid gaat te ver. Uiteindelijk mogen de resten van overledenen niet meer verstoord worden. Een ossuarium is geen knekelveld! Men ziet in deze het ossuarium als een plek in de grond waar je over 200 jaar nog kunt gedenken. Ook past een gepersonaliseerde tekst als 'hier rust onze lieve moeder' niet bij de opgave! Een denkfout. Dit hoort bij begraven, niet bij een ossuarium. De jury is er van overtuigd dat de landschappelijke kwaliteit van het plan echter zo sterk is, dat dit ontwerp als winnaar aangewezen moet worden.

EERSTE PRIJS:

- **Wè doen we met ons moeder?**

Een concrete opdracht om te komen tot realisatie.

TWEEDE PRIJS:

- **Eik.**

Een geldprijs van €1000,-

DERDE PRIJS:

- **Knekeldorp.**

Een geldprijs van €500,-

JURYRAPPORT DAG VAN DE ARCHITECTUUR 2009

Afsluiting

De kwaliteit van de inzendingen is dit jaar erg hoog, net als het aantal inzendingen van 94. Een aansprekend onderwerp in roerige tijden voor ontwerpers. De organisatie heeft even gedacht alle 94 inzendingen te willen categoriseren in thema's als 'een plek in het groen', 'landmark/ monument/ sculptuur', 'stellingkast/ muur' en 'ondergronds'. Uiteindelijk is dit niet gebeurd om vele plannen niet tekort te doen. Vaak spreekt men zich uit over meerdere aspecten en een indeling zou mogelijk een verkeerde indruk geven. De 3 winnaars onderscheiden zich echter wel door een verschillende aanpak. De winnaar ontwerpt een nieuw akker, de tweede plaats is voor een prachtig ingetogen vormgegeven stellingkast waarbij op subtiële wijze het individu terug te vinden is, en het plan te betreden is als een dicht bos. Toch blijft het als ossuarium een gebouw. 'Knekeldorp' is als dorp vormgegeven en biedt door de configuratie van monolithische 'woningen' een flexibel, uitbreidbaar gedenk- en verblijfsplein.

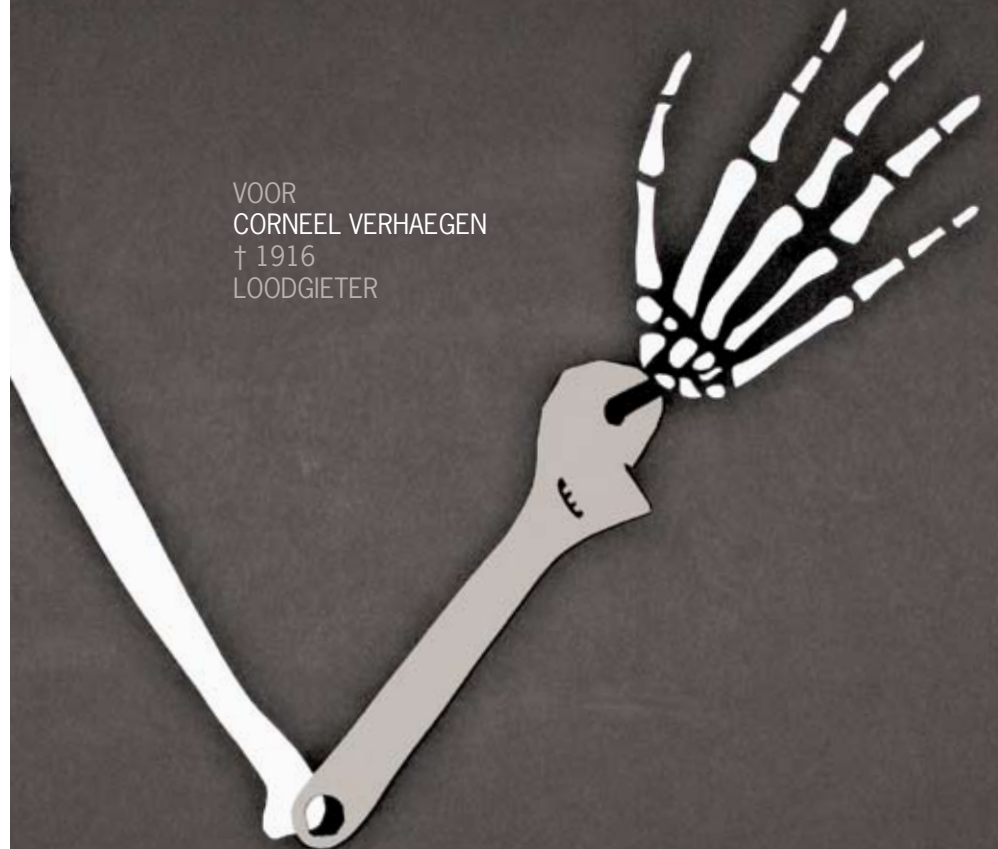
Veel gebouwen zijn echter monumenten voor zichzelf geworden. Kerkelijk, monumentaal en om indruk te maken. Soms zelfs zijn het gebouwen waarbij de begraafplaats gewoon verbleekt. Het inleven in de context bleek uiteindelijk de winnaar op te leveren! Ingetogen, sterk vormgegeven, met eerbied voor iedere overledene en een als collectief herkenbare akker. Een plek om te gedenken, te bezinnen. De organisatie zal het winnende ontwerp dan ook overtuigd aanbieden aan de opdrachtgever ter realisatie!

Ik hoop alle deelnemers volgend jaar voor de 14e editie van deze bijzondere ideeënprijsvraag terug te zien met wederom een spraakmakend onderwerp.

Tot volgend jaar! Namens de jury

Michael Bol - voorzitter BAI

VOOR
CORNEEL VERHAEGEN
† 1916
LOODGIETER

EERSTE PRIJS WÈ DOEN WE MEE ONS MOEDER?

VOOR
VINCENT DE GOUW &
KIM BROK

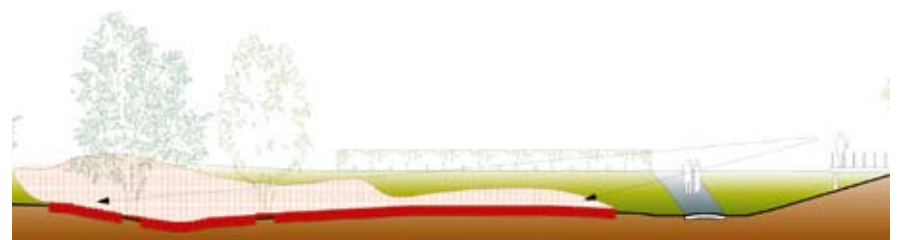
‘Akker voor de herinnering; een mooi knekelveld’

De akker voor de herinnering wordt beleefd als een openbaring, fris wit, met ruime zichtlijnen en krachtige doch subtiele afwijkingen in hoogte. Onder andere vanuit de lommerrijke omgeving van de kerk gezien, baadt het knekelveld in het daglicht. Het witte marmer zal de rest doen; je wordt er naartoe getrokken.

De zichtas eindigt op hoogte vóór het ontwerp. Door de genomen afstand tot het ontwerp wordt er geen eindpunt aan de as gegeven. Je blik dwaalt weg over het ruime veld. Het knekelveld heeft een vrije vorm, optimaal gebruik makend van de aanwezige hoogteverschillen.

Het glooiende aanwezige landschap wordt vertaald naar een akker voor de herinnering. Wat onder de grond zit, blijft onder de grond. Twaalf duizend grafkistjes worden zij aan zij geplaatst in de aarde. Ieder kistje krijgt een unieke hoogte, te weten de hoogte van het maaiveld ter plaatse van het kistje plus 15 centimeter. De wit marmeren gedenkstenen op de grafkistjes zullen samen een krachtig, helder gebaar maken en het knekelveld een volwaardig aanzien geven. Het unieke karakter van ieder kistje maakt van de akker een plek om te herinneren.

VOOR
ARD BUIJSEN &
IRIS PENNOCK

TWEEDE PRIJS EIK

‘Het licht laat zijn schittering door de vele verknoopte verbindingen zachtjes achter.’

L opend via lange lanen en dwalende paden is door het dichte bladerdak een glimp op te vangen van het monument van de gestolde vergankelijkheid. Bij het naderen van deze gedenkplek verrijst het monument als een subtiel eiken houten raamwerk, een gebaar van eenvoud.

Een tableau van knopen herbergt de gestolde vergankelijkheid, samen met de kostbare herinnering aan een geliefde of naaste, in een rijk en subtiel omhulsel. Tesaamen vormen zij een fijnmazig mozaïek dat is opgezet als een orthogonaal labrynt.

Bij het betreden van de intieme paden hoor je door het kraken van het half verharde plaveisel de echo van het leven nagalmen. Het licht laat zijn schittering door de vele verknoopte verbindingen zachtjes achter.

Asymmetrisch in het labrynt ligt een sereen hof. Het biedt, in de luwte van de gedenkwaardige wanden, ruimte aan een moment van bezinning.

VOOR
M. WITTEVRONGEL &
J. VELTMAN

DERDE PRIJS KNEKELDORP

‘De stenen behouden hun schoonheid door de tijd heen.’

Rust is het thema voor dit ontwerp. Rust voor de doden. Rust voor de levenden. De stilte van de eenvoudige bouwvolumes geeft stilte aan de bezoeker. De passant kan gedenken en herdenken, bezoeken en onderzoeken. Resten van de doden zijn gearchiveerd en beschreven. Een zonnestraal door de raamopening geeft een idee van tijd.

Vier gebouwen met elk een plattegrond van vijf op tien meter staan zo op het plein dat er drie plekken ontstaan. De vijverrand biedt plaats om te zitten. Het hoogteverschil in het terrein wordt geaccentueerd door een keermuur langs het plein.

Het ossuarium is een stenen oase in de groene begraafplaats. Ze blijft bestaan als het groen en de passant voorbij gaan. De stenen behouden hun schoonheid door de tijd heen. Het archief van de doden, de gebouwen als gedensteen, sober, overzichtelijk, elk in zijn huisje, een dorpje voor de doden, het knekeldorp.

VOOR
REMCO MULDER &
MARIAN DE VRIES

NOMINATIES ELEMENTEN

VOOR
W.F. VAN ALEBEEK &
E. DE VRIES

NOMINATIES TWE EEUWEN LEVEN IN DEN BOSCH

Respectvol bewaren

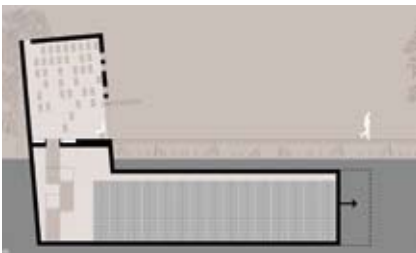
De laatste menselijke elementen zijn geen museumstuk of rariteit. 12.000 doosjes vormen gezamenlijk een aanzienlijk volume. Om de intieme sfeer van de begraafplaats te respecteren, stellen wij voor de knekels ondergronds te bewaren, in respectvolle rust in een niet publiektoegankelijke ruimte. Bovengronds wordt het ossuarium gemarkeerd door een bescheiden 'kapel', die beantwoordt aan de behoefte tot contemplatie.

Toegankelijk

Boven- en onderwereld worden voelbaar gemaakt door een loopbrug. De brug verlengt de centrale as en markeert – zwevend boven het lagere gedeelte van Orthen - de overgang naar een contemplatieve wereld. Van opzij lijkt het rechthoekige volume van de kapel weggezakt in de grond. Een gebaar dat appelleert aan oude, verzakte grafzerken. Binnen geeft een trap, midden in een waterbassin, personeel toegang tot het ondergrondse ossuarium.

Contemplatief

De kapel heeft een buitenklimaat en maakt de elementen voelbaar. De gaten in de buitenwanden van de kapel refereren aan de maat van de knekeldoosjes. Tijd wordt zichtbaar in de traag draaiende projecties van het zonlicht. Hemelwater komt binnen door een smalle spleet in het dak en laat zijn sporen na op de hellende achterwand. Het bassin vangt het water op en weerspiegelt licht en gedachten.

‘Een object dat tweehonderd jaar leven in Den Bosch met het heden verbindt.’

Het ossuarium verbindt de twee hoofdassen op de begraafplaats. Door selectieve bomenkap en het verhogen van het talud aan de zijde van de weg, ontstaat een rustige open ruimte voor een landmark.

Bouwstenen

De monumentale, robuuste gevel wordt opgebouwd uit hergebruikte grafstenen.

De repetitie van de vele doosjes wordt gebruikt om een sacrale binnenwereld te maken.

Geschiedenis

Binnen zijn de doosjes veilig geborgen van invloeden van buitenaf en gerangschikt als een schil rond de centrale ruimte. Het ossuarium is toegankelijk middels een route door deze schil. Bezoekers hebben zicht in het interieur door bedrukte glaspanelen. Afbeeldingen van de geschiedenis van het leven in Den Bosch geven de herinneringen aan de overledenen een plaats.

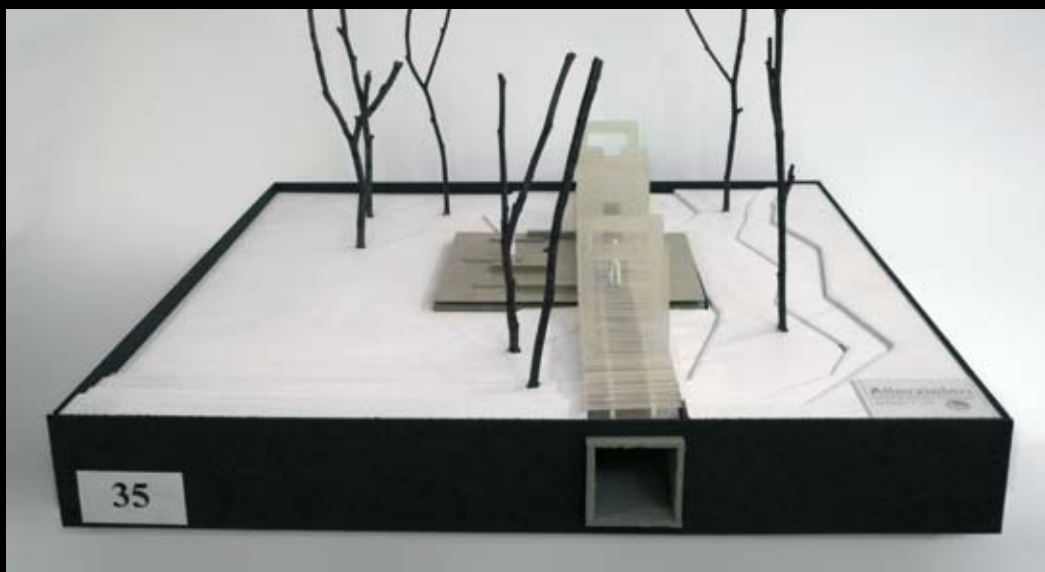

Nieuw perspectief

Op het dak aangekomen heeft men langs de twee assen overzicht over de weelderige begraafplaats Orthen. Het ossuarium is een plaats om te gedenken, een object dat twee honderd jaar leven in Den Bosch met het heden verbindt.

VOOR
JAN VERHAGEN

NOMINATIES ALLERZIELEN

‘De handeling van het leggen van de bloem maakt dat wij herdenken.’

De plek van bezinning is een plek voor herinnering. Persoonlijke herinnering of gedachten voor een ander. Herinneren kan door het stilstaan. Het loslaten van de wereld om ons heen. Het kan echter ook vorm krijgen in een handeling. Deze twee manieren van herinnering zijn samengekomen in dit ontwerp.

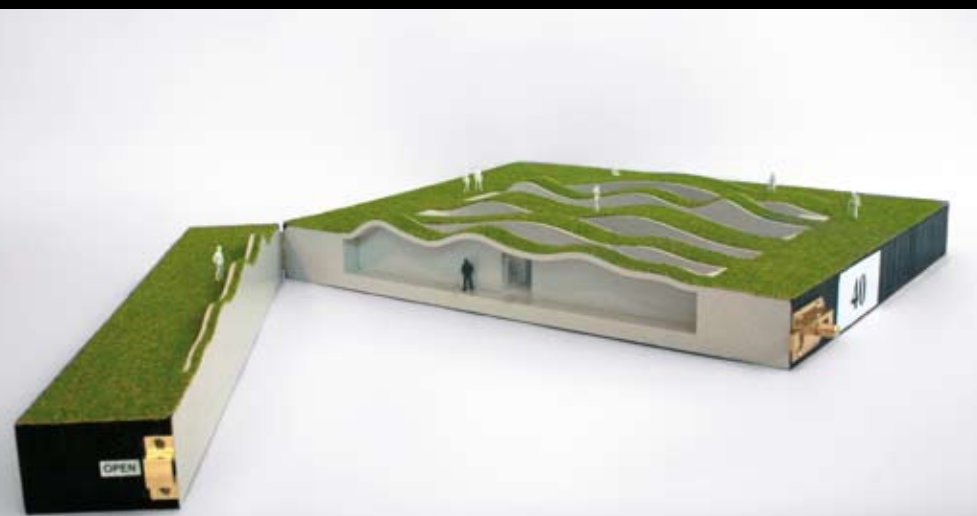
De naam staat centraal in onze dodenherdenking. Hij doet ons denken aan de persoon. Wat als de persoon achter de naam verdwenen is. Heeft de naam dan nog betekenis? Moet er een andere manier van herdenken komen?

Bij gedenken in het geloof ontsteekt men een kaarsje. Dit kaarsje vertegenwoordigt de herinnering. De hoeveelheid kaarsjes doet ons denken aan zowel onze eigen gedachten als die van ander. Een zelfde functie heeft een bloem die wordt gelegd op het graf van de overledene. Een bloem is een teken van gedachtenis. De handeling van het leggen van de bloem maakt dat wij herdenken.

VOOR
ARIE BERGSMA &
ESTHER STEVELINK

NOMINATIES GOLVEN IN HET GRAS

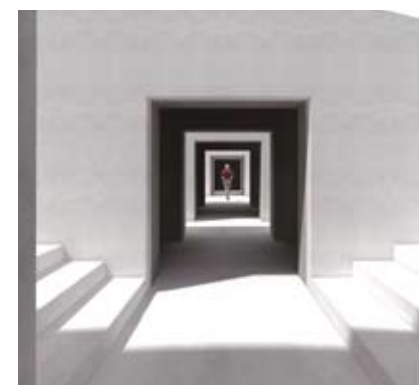

‘Te gedenken, te verblijven en te mijmeren.’

Het ossuarium is vormgegeven als een grafveld waarbij in de grond verzonken grafuimtes aan de oppervlakte zichtbaar en toegankelijk zijn gemaakt middels incisies en ‘opbollingen’ in het maaiveld. Er is bewust gekozen voor een landschappelijke opzet om de rustige, parkachtige sfeer van de begraafplaats te versterken en om een vanzelfsprekende inpassing in de structuur van de begraafplaats te bewerkstelligen.

Het is een ontwerp dat:

- de symboliek en de religieuze en emotionele betekenis van het ondergronds begraven respecteert, zonder volledig de grond in te gaan;
- met het dynamische spel van opkomende en uitdovende golfbewegingen de continuïteit, de cycli van leven en dood en de hiermee gepaard gaande emoties symboliseert;
- met de aanwezigheid van meerdere, flauw vormgegeven trappen, refereert aan de spirituele betekenis van het afdalen naar en opgaan uit ondergrondse grafuimtes;
- het mogelijk maakt om zowel en passant als in de intieme ondergrondse binnenruimtes te gedenken, te verblijven en te mijmeren.

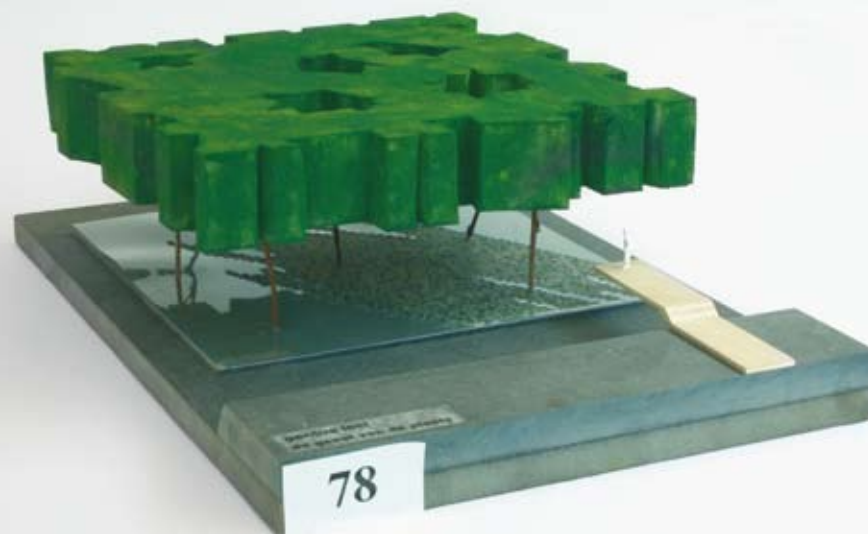

NOMINATIES RUIMTE VOOR REFLECTIE

VOOR
JORIS VEERMAN

VOOR
JORIS RAYMAKERS,
JEROEN VAN VEN,
NIELS WALTERS &
JOOST VAN DEN BRAND

NOMINATIES GENIUS LOCI

‘Alsof het gebouw er altijd al geweest is...’

Het ontwerp verbindt de twee assen die de locatie doorkruisen op spiralende wijze. De wandelaar wordt hierdoor langzaam steeds meer afgeschermd van de buitenwereld. De rondgang leidt langs de naamplaatjes en is overdekt met begroeide pergola's. Onderweg bieden 3 openingen steeds een doorkijkje of een terugblik.

De spiraal eindigt in een semi-overdekte ruimte voor reflectie. Deze centrale ruimte is overdekt met geperforeerd corten-staal. Nissen in de wand bieden zitplaatsen om het spel van licht en schaduw te aanschouwen, en te luisteren naar de wind die door de gaten zoemt.

De wanden zijn verder gemaakt van baksteen met open stootvoegen om te kunnen ventileren. Op het dak zijn bloembedden geplaatst waar ruimte is voor klimplanten die het gebouw langzaam zullen omgroeien, alsof het gebouw er altijd al geweest is...

‘Onder de bomen is het leeg, maar niet eindig.’

Op de begraafplaats Orthen aan de as ligt een plek, beschut onder bomen. De locatie is dicht begroeid. Het kappen van bomen zou een open wond trekken. De plek is intiem. Onder de bomen is het leeg, maar niet eindig. Het vraagt niet om wanden en gebouwen. De plek wordt tussen en onder de bomen langzaam gevuld met individuele herinneringen, het vormt de plek. De plek wordt de collectieve herinnering van de begraafplaats, de genius loci.

De ‘individuele herinnering’ aan grafrestanten wordt verzameld in een flexibele rubberen mal en afgegoten met zelfverdichtende beton of hars. Zo ontstaan bouwstenen die tot reeksen geschakeld worden.

De ‘collectieve herinnering’ is vastgelegd in een liggend schaduw-silhouet van betonnen stenen. Het gepixeld patroon van het silhouet volgt de bouwstenen. De contour van het lege silhouet wordt beschreven door 9000 (anonieme) grafrestanten. De toekomstige (3000) stenen worden bijgezet en vullen het silhouet.

Op het einde van de as geeft het hoogteverschil zicht op het perspectivisch silhouet.

VOOR
STAN WAGTER

NOMINATIES ZERK

Ensemble

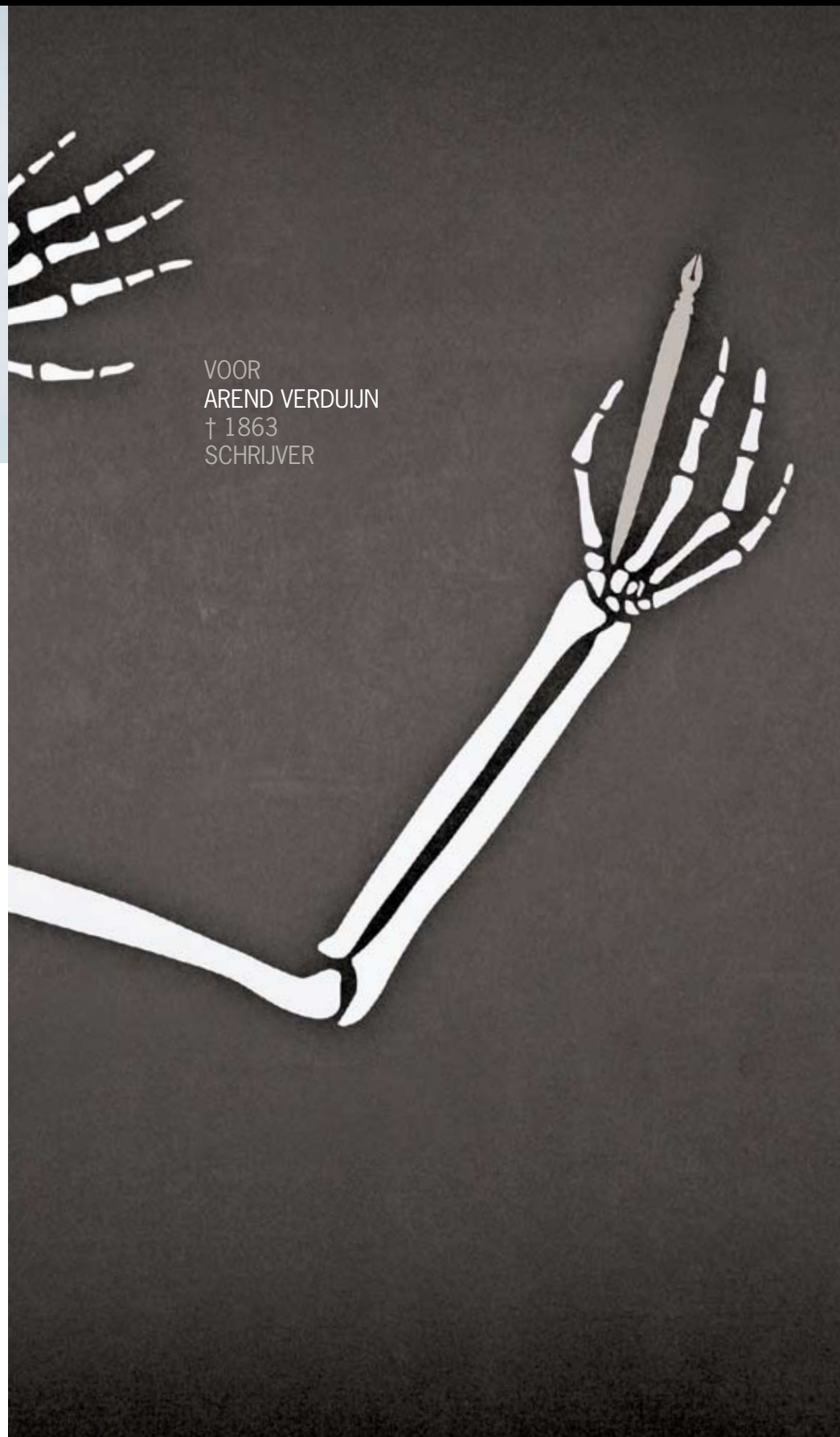
Het Ossuarium is ondergebracht in een drietal schijfvormige volumes. Deze zijn zo gesitueerd op de locatie dat ze optimaal inhaken op de bestaande verkaveling en de daarbij behorende assen. Ze pakken de zicht-as op, begrenzen deze, en draaien ze in de richting van de andere as. De geroteerde positionering levert bovendien een aantrekkelijk ruimtelijke ervaring op. De schijven staan elk 50 cm lager en volgen de helling van het landschap. Ze komen als uit een gazon opgerezen en de ruimte omheen blijft zo veel mogelijk open zodat de bezoeker zowel rondom de volumes (zerken) als door de volumes kan lopen. De gekleurde kern van de individuele zerken geeft ze een eigen en opvallende identiteit die de bezoeker naar binnen doet verleiden.

Volume

De zerken ogen zwaar, massief en daardoor tijdloos en onverwoestbaar door de optische dikte van de muren van 60 cm. Iedere zerk biedt ruimte aan 4000 laden voor de stoffelijke resten. Ze zijn ondergebracht in een kleurrijke en karakteristieke ruimte. De harde kleuren, extreme maatverhoudingen van de ruimte (smal en hoog) en de opening in het dak zorgen voor een dramatische en monumentale ervaring. Met een binnenbreedte van maar 1.3 meter zal niemand het kunnen weerstaan de gekleurde koele wanden met de hand te bestrijken. De laden beginnen pas op 3 meter hoogte, buiten het bereik van de bezoeker en onverstoorbaar zwevend in de eeuwigheid.

Materialisering

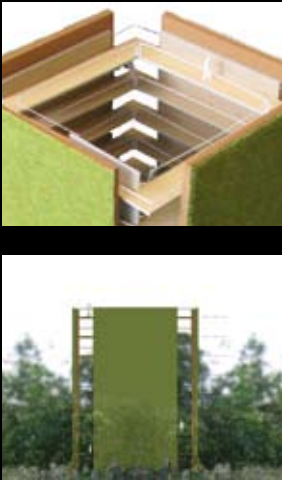
De buitenzijde van de zerken zijn grof en ruw in een witte kleur gestuukt. Weersinvloeden zullen de volumes mooi laten verouderen van buiten. Binnen is de volume glad afgewerkt en kleurrijk geschilderd. De geschilderde frontjes van de laden gaan nagenoeg naadloos op in dit vlak.

VOOR
AREND VERDUIJN
† 1863
SCHRIJVER

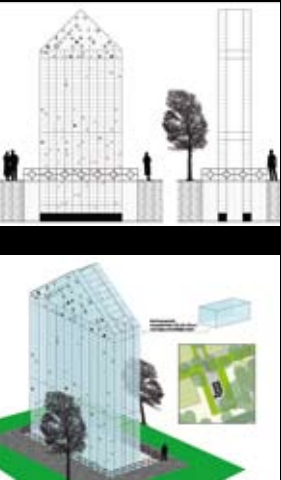
DOOR
EDO SCHRIJVER

INZICHT/UITZICHT

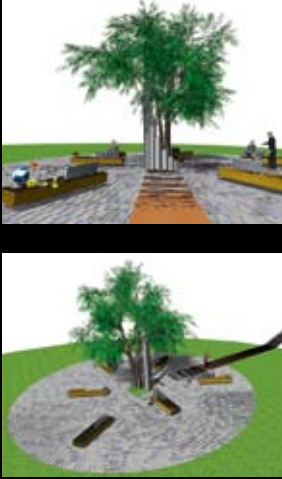
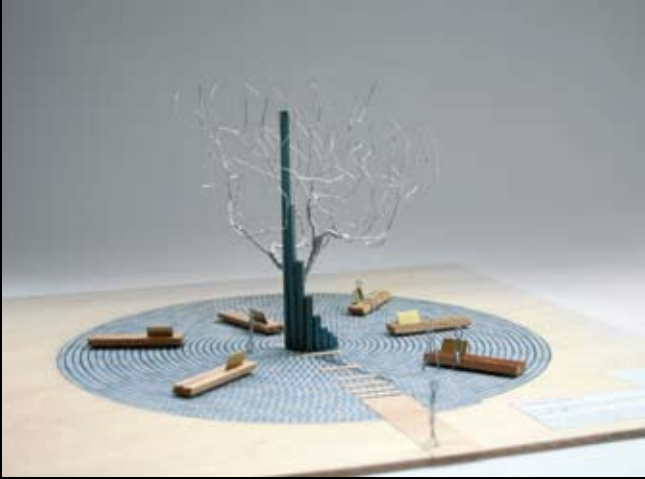
DOOR
BERT VOGELS

DOMUS

DOOR
ERIK PENNING

ZONDER EIND...

DOOR
PETER VAN KEMPEN

BONE STONE

DOOR
ELMAR STOLK

ONDER DE LEDEN

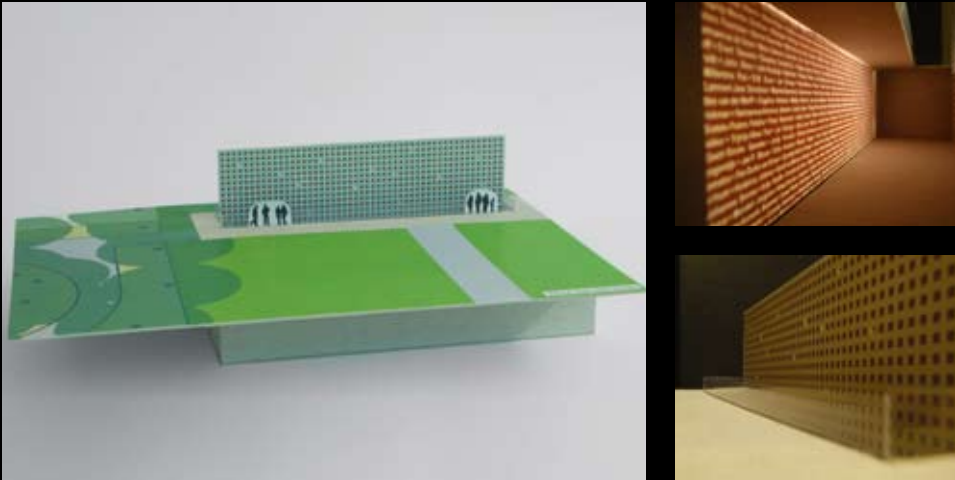
DOOR
ANTHONY LITJES

LEAVFE

DOOR
RUUD MULLER

MUUR VAN HET EINDE

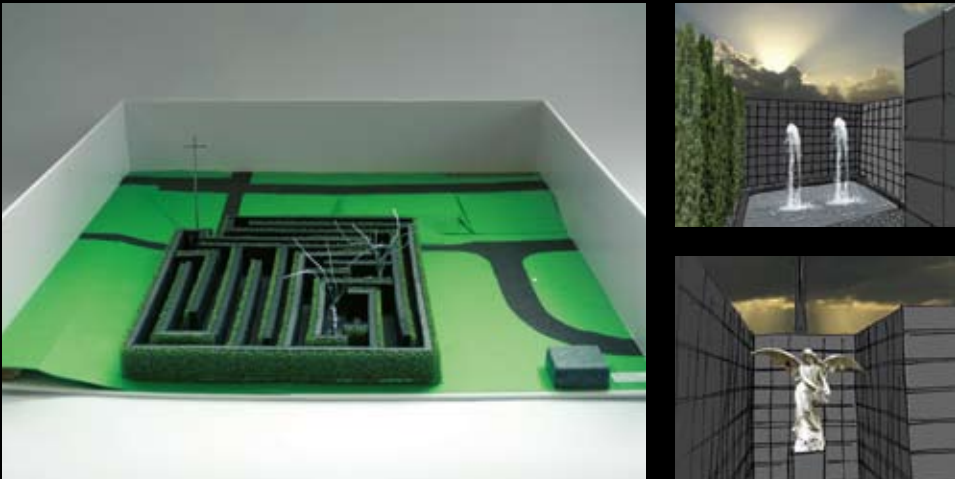
DOOR
GIJS KRAMER

AD INFINITUM

DOOR
JORIS VERHOEVEN

KNEKELLABYRINT

DOOR
MARTEN DE JONG,
JURG HERTOOG &
DANIEL WOJCIK

OSSUARIUM ORTHEN

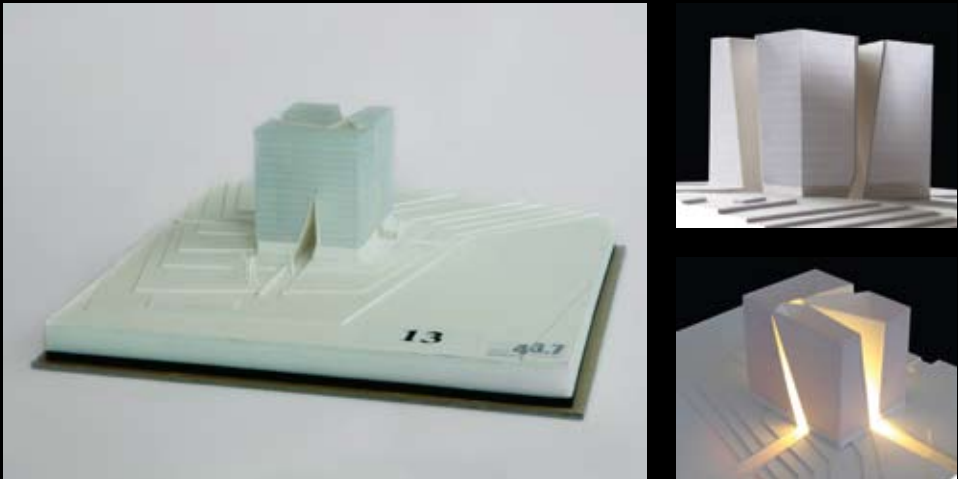
DOOR
EDWIN DE WILD

GRAFHEUVEL

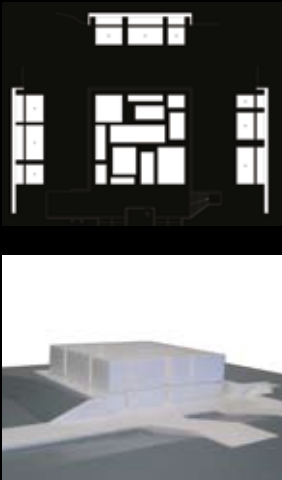
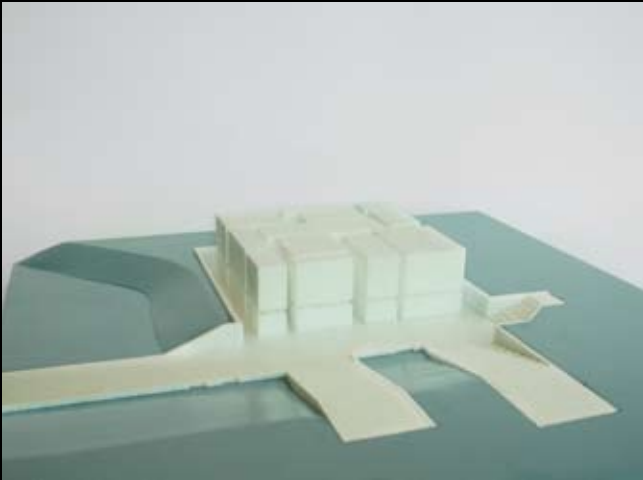
DOOR
SANDER HARRIE LAHEIJ

43.7

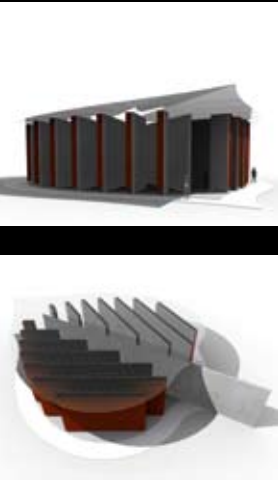
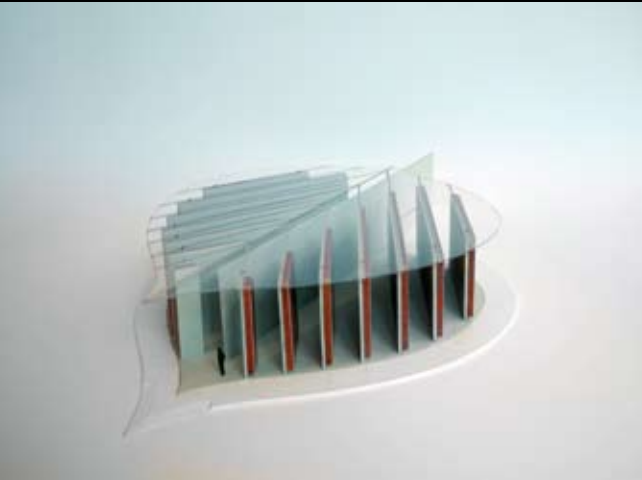
DOOR
STEPHAN SCHAGEN

TOT STEEN

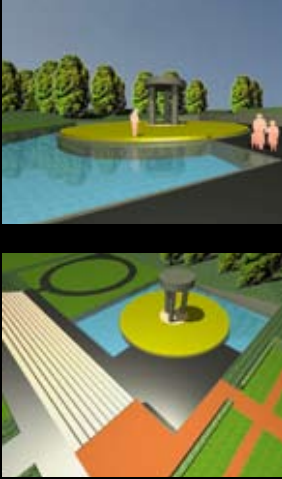
DOOR
MARIUS VAN DER MADE

GEDENKRUIMTE XIIM

DOOR
RALPH JANSSEN

SPECTRUM

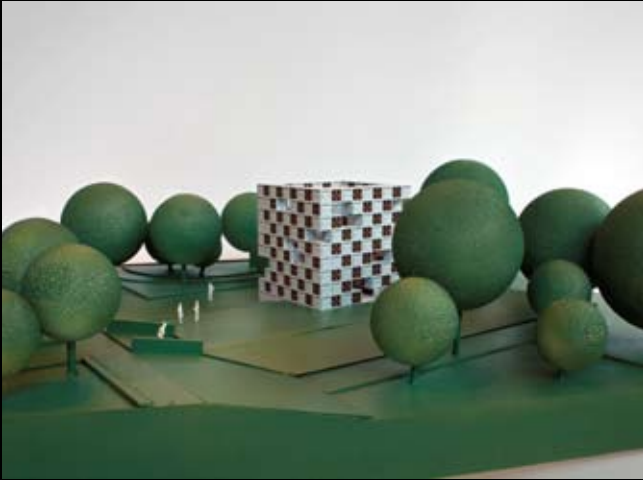
DOOR
MARLENE VAN GESSEL,
MARC VAN ROOSMALEN &
LUC VAN ROOSMALEN

QUOD TU, ET EGO
QOUD EGO, ET OMNES

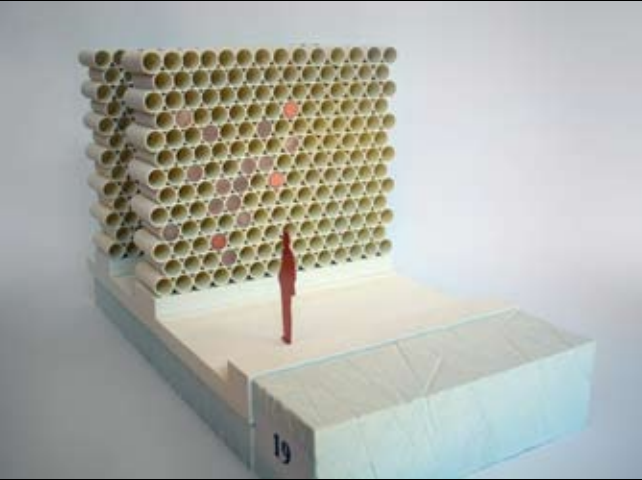
DOOR
TON BAKKER

CUBOSS

DOOR
ROB MEURDERS &
RACHEL SAVELSBERGH

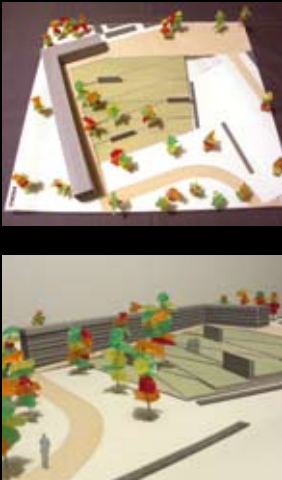
HUIS IS HAAG

DOOR
MARIEKE VAN DEN DUNGEN &
FEMKE HEERKENS

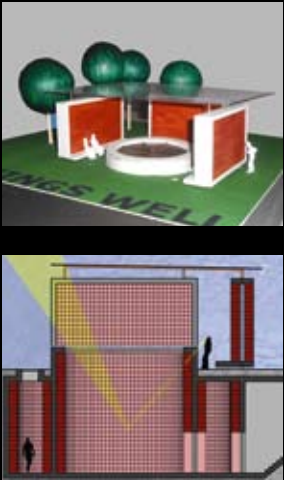
SYNERGIE

DOOR
HEIDI FUCHS

THE KINGS WELL

DOOR
FLOOR NAUS &
ANNICK VAN TILBURG

AFLOOP

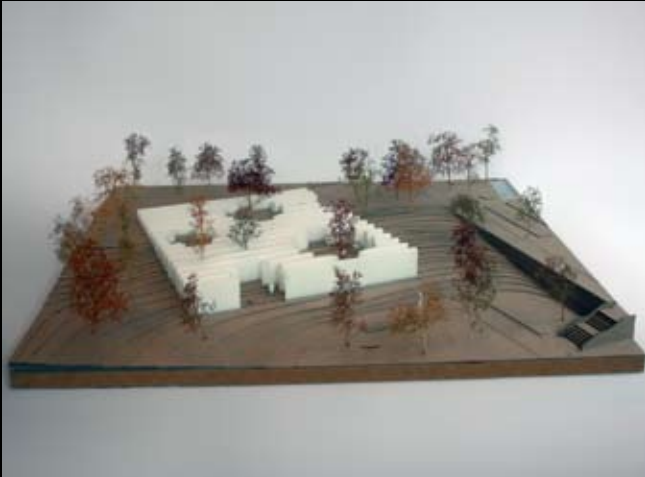
DOOR
MATTEO KUIJPERS

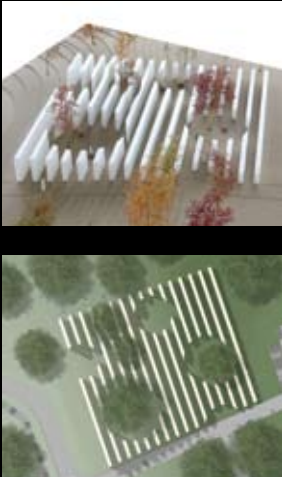
FOLLY

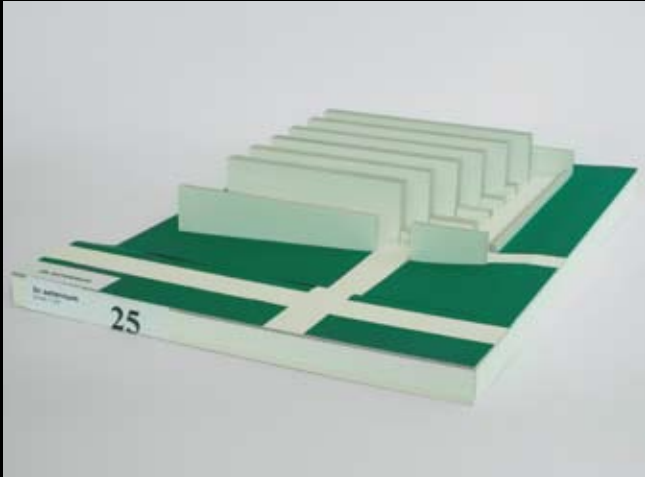
DOOR
J.P. WENINK &
F.R. HOLTkamp

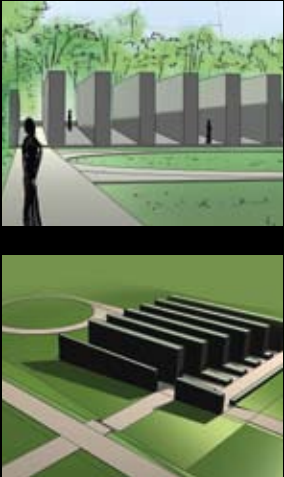
'VELD' FJ009

DOOR
KWAN-YEE WONG &
NICO WEVERS

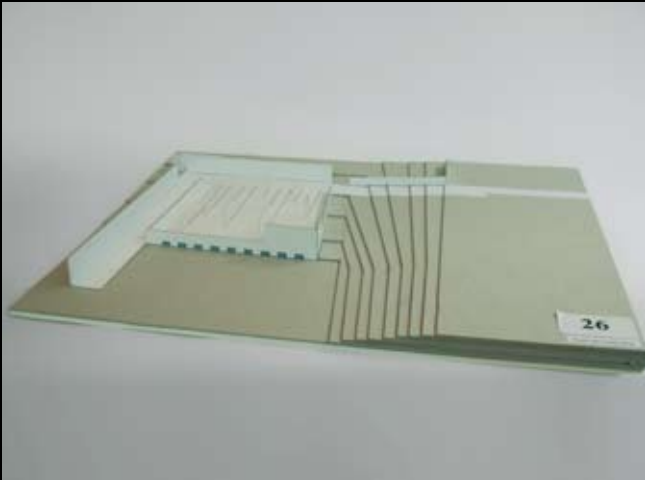

IN AETERNUM

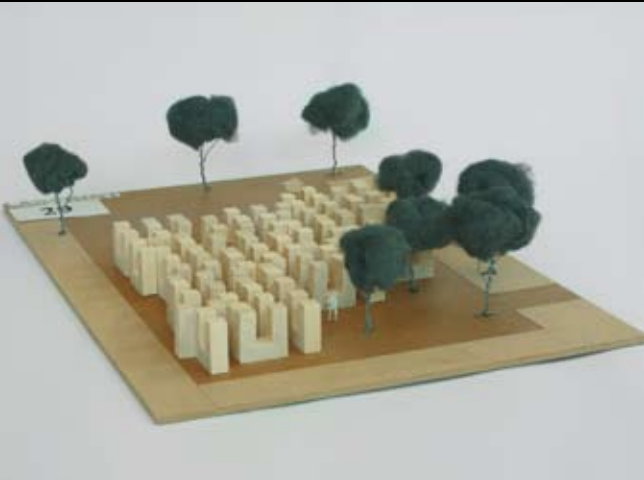
DOOR
MICHEL MANDERSLOOT

HOEK DER BEZINNING

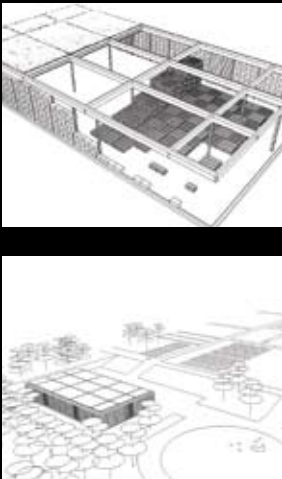
DOOR
MARIANNE VAN DIJKEN

LABYRINT

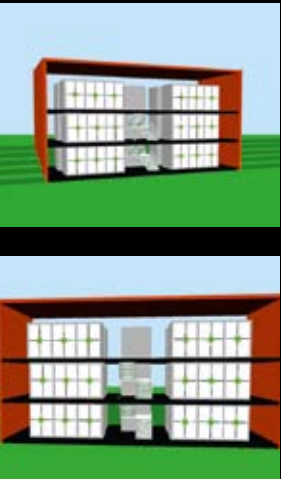
DOOR
HAIKO FLACH

TERUG IN DE ARCHITECTONISCHE RUIMTE

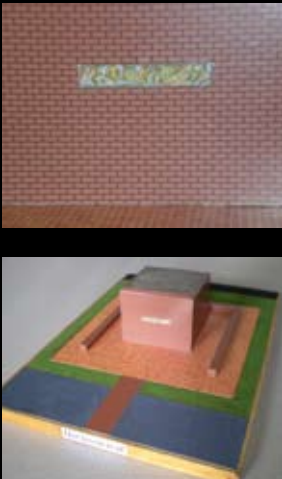
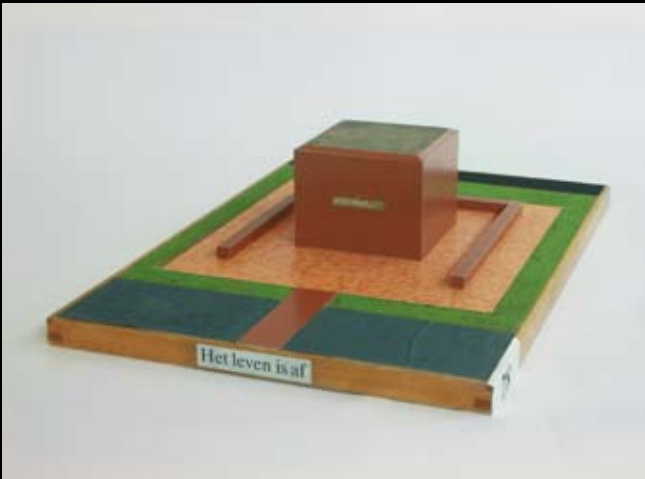
DOOR
HANS DIRKSE

ABRI D'OS

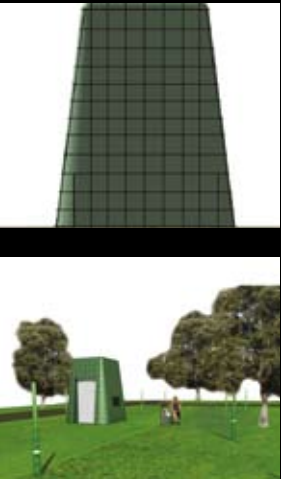
DOOR
GERARD VAN DEN DOBBELSTEEN

HET LEVEN IS AF

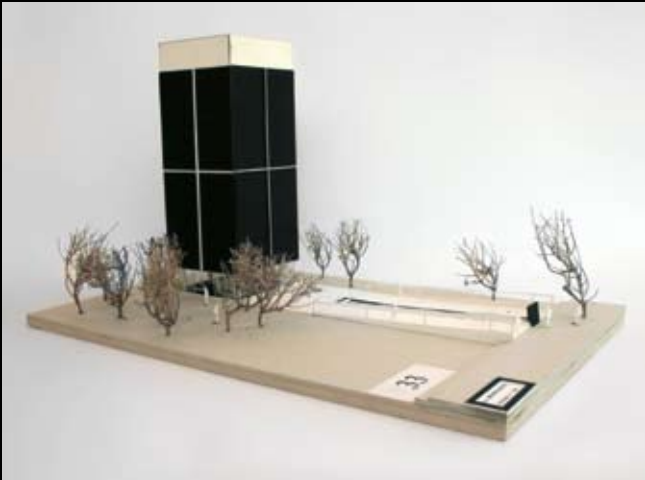
DOOR
PIETER DUVEKOT

GELEEFDE
LEVEN'S LEVEN

DOOR
PETER SAVENIJE

MUIRAUSSO

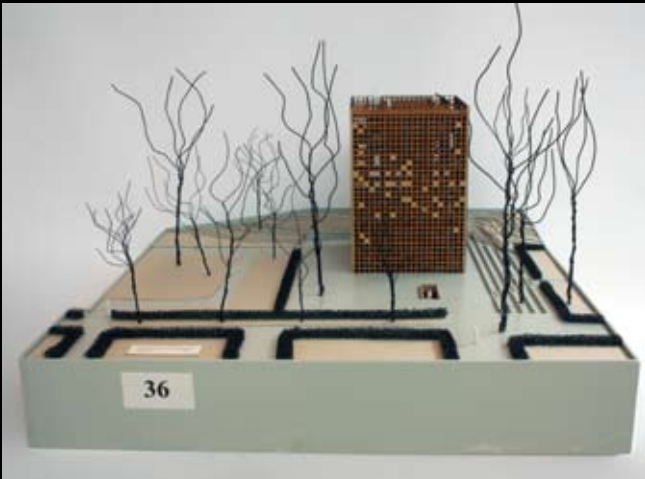
DOOR
JAN VAN DEN DOBBELSTEEN

OSTIUM

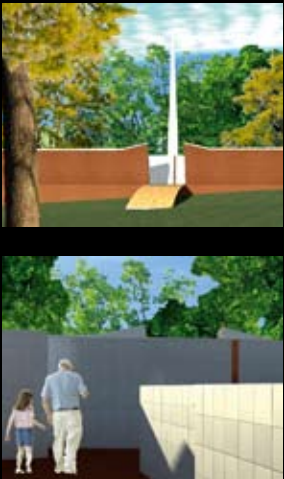
DOOR
J. KLATTE &
R.S. VAN SABBEN

STRUCTUUR
VAN DE LICHTHEID

DOOR
MILOU WIJSBECK,
ADRIE VAN DER BURGT &
ALBERT V. DUUREN

VERGEET DE TIJD

DOOR
KARLIEN HEREMANS &
TOMPY HOEDELMAANS

GEDACHTEGANG I

DOOR
ARJAN WELSCHOT

VERBINDING

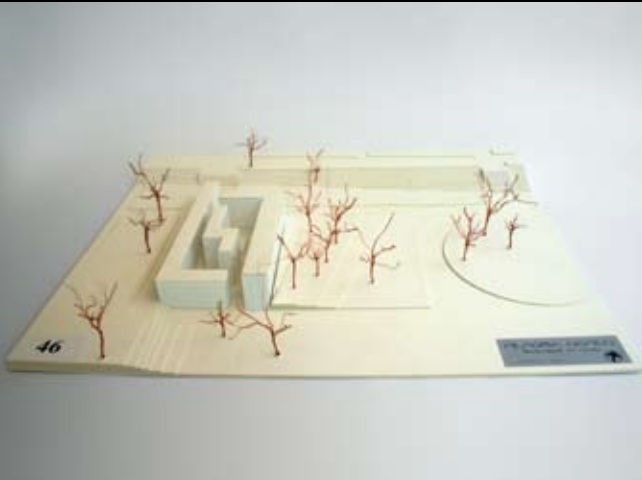
DOOR
ANIKA OHLERICH &
CECILIA HENDRIKX

GAANDEWEG

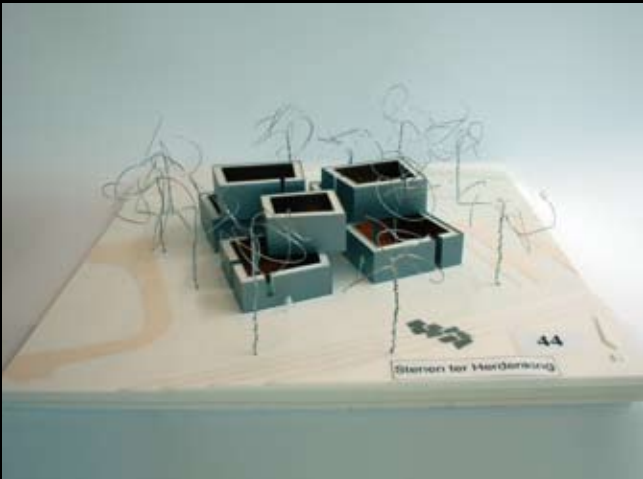
DOOR
ANNE-MARIE VAN BREE

MEMORIA NOMEN

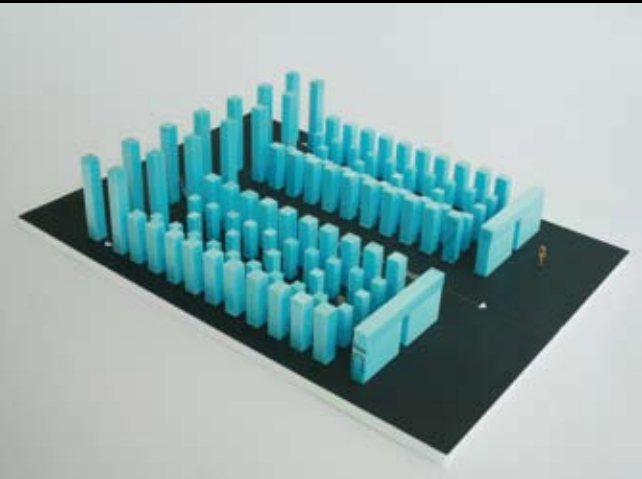
DOOR
SVEN SPIERINGS &
PIETER-BAS DE KLEER

STENEN TER
HERDENKING

DOOR
MARTIJN VAN VEELEN

EEN GEBOUWDE
RUïne VOOR ORTHEN

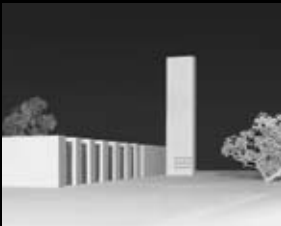
DOOR
RUTGER SPOELSTRA

HORTUS CONCLUSUS

DOOR
MAARTEN NAUMANN

EEN HOF IN EEN HOF

DOOR
JEROEN STEENVOORDEN &
JEROEN SPEE

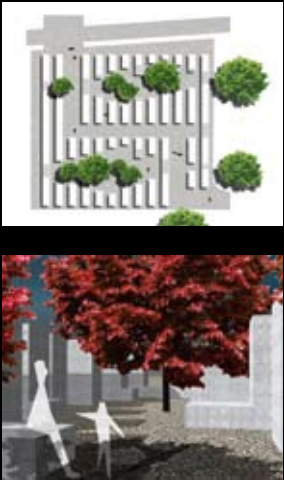
CY 101

DOOR
OLIVER EBBEN

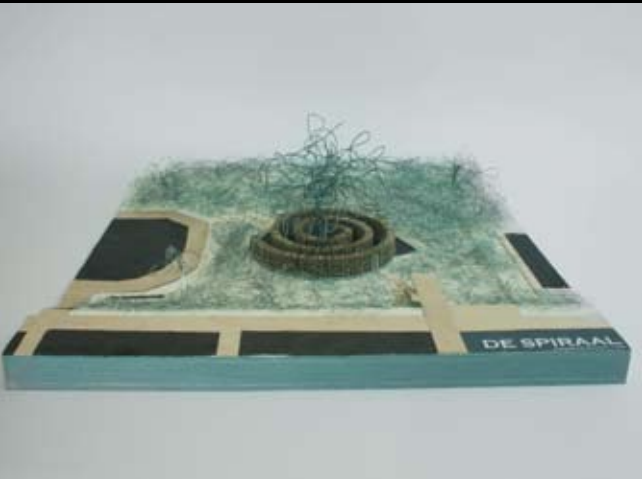

TUSSENIN

DOOR
JOOST KOLK &
LISETTE JACOBS

DE SPIRAAL

DOOR
HENK CLAASSEN

OMNIS

DOOR
MAICO HABRAKEN

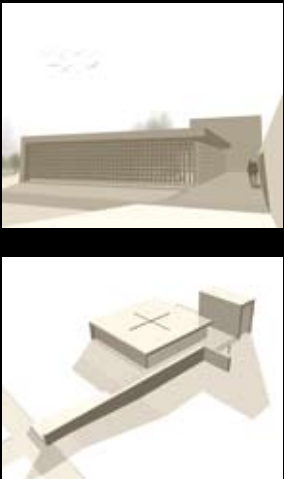
OMPHALOS

DOOR
TON EVERS

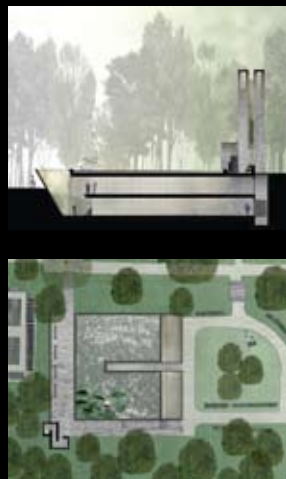
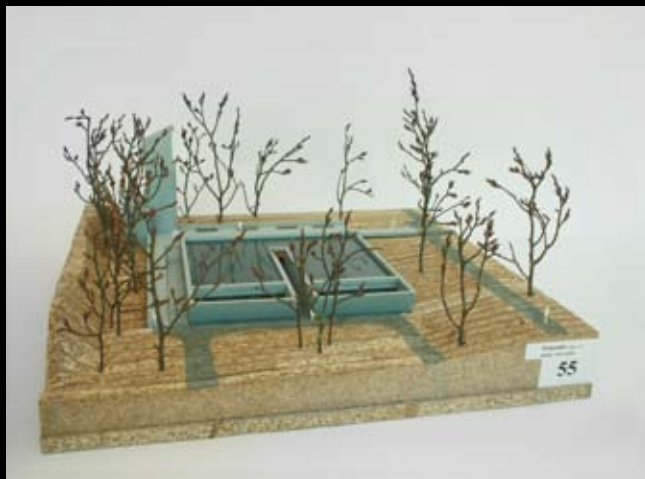

MASTABA-09

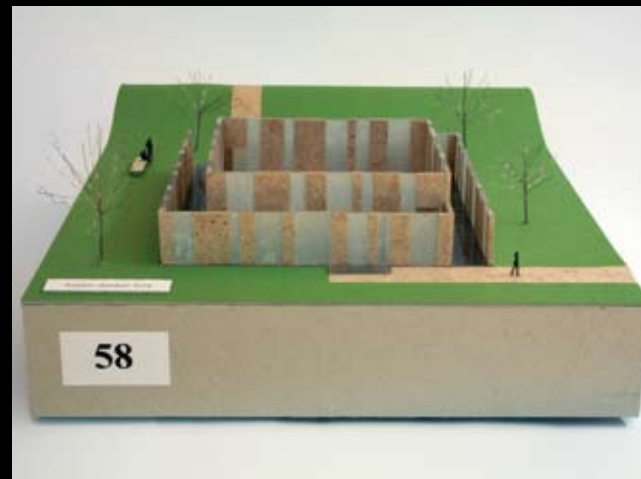
DOOR
JOCHEM HEIJMANS

ARTICULATIO

DOOR
ROY BISSCHOPS

TUSSEN DONKER EN LICHT

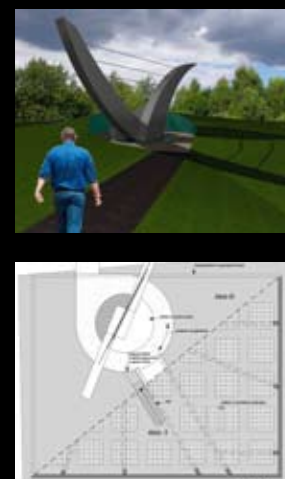
DOOR
ROGER VAN BERGEN

HODIE MIHI CARS TIBI

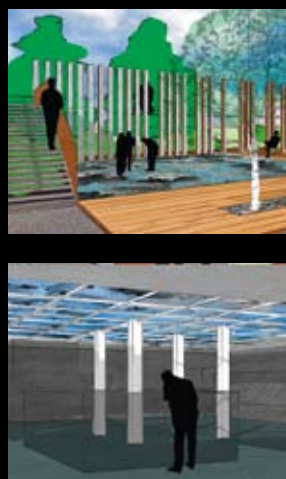
DOOR
WILCO KARELSE

MEETING OF MEMORIES

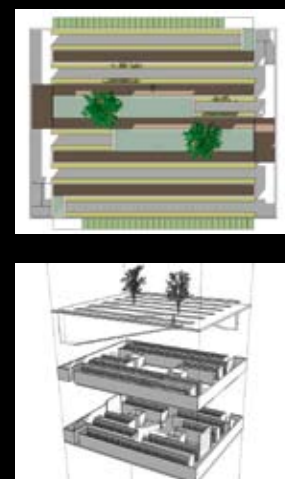
DOOR
NICOLE HANSEN

SAMEN VERDER

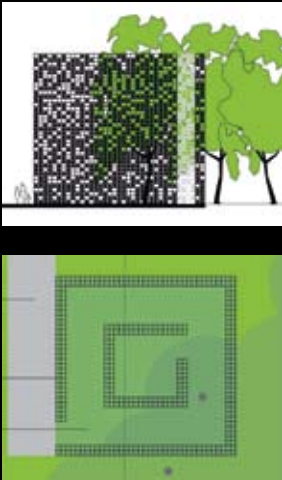
DOOR
EMILE SLOTBOOM &
WERNER EVERS

SULCA POST MEMORA

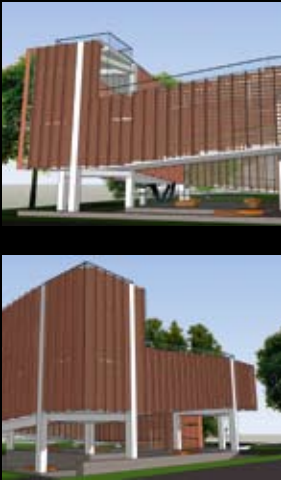
DOOR
JOS VAN DEN HURK,
JOSE VORSTERMANS &
SONJA KUIJPERS

HET GERAAMTE

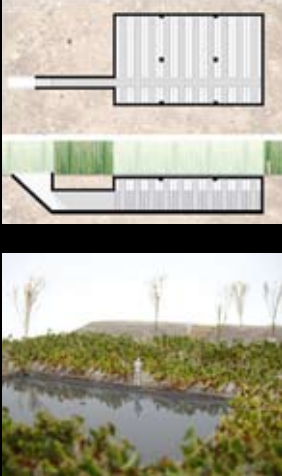
DOOR
ROB JACOBS

STAIRWAY TO HEAVEN

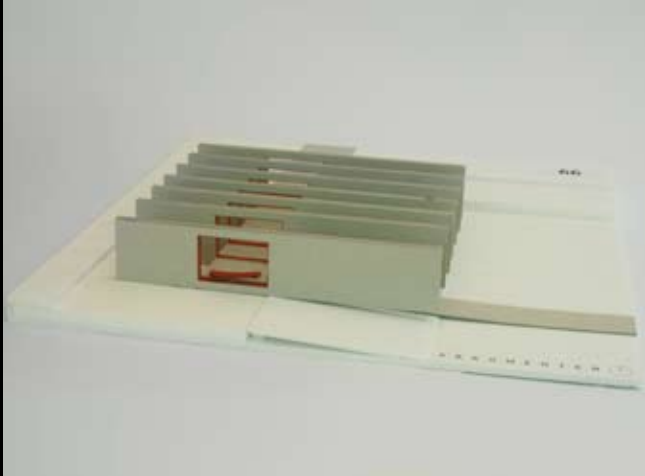
DOOR
REINIER DE JONG &
JEROEN DINGEMANS

LACUNE

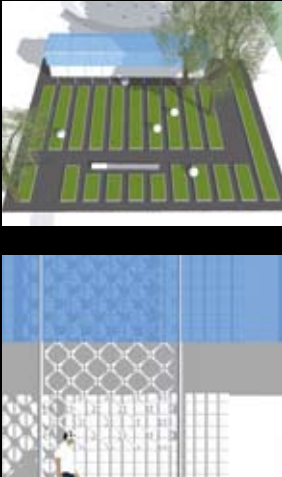
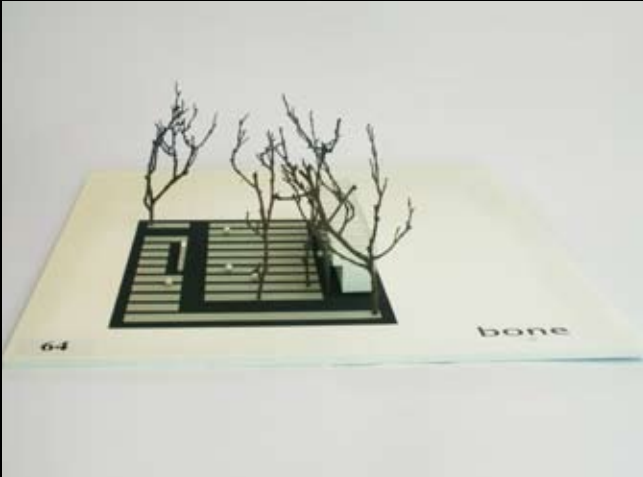
DOOR
MIEKE GOOREN

FRAGMENTEN

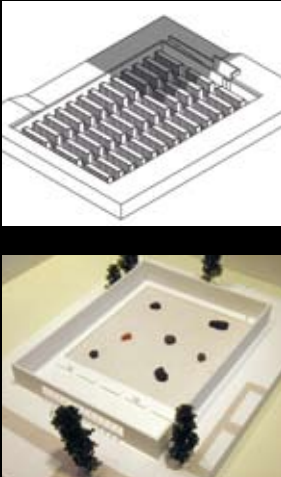
DOOR
ANGELICA DE MARIA &
WILLIAM JANS

BONE

DOOR
ROBERT TROMP

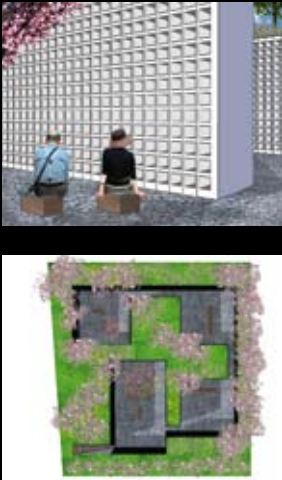
ZENN

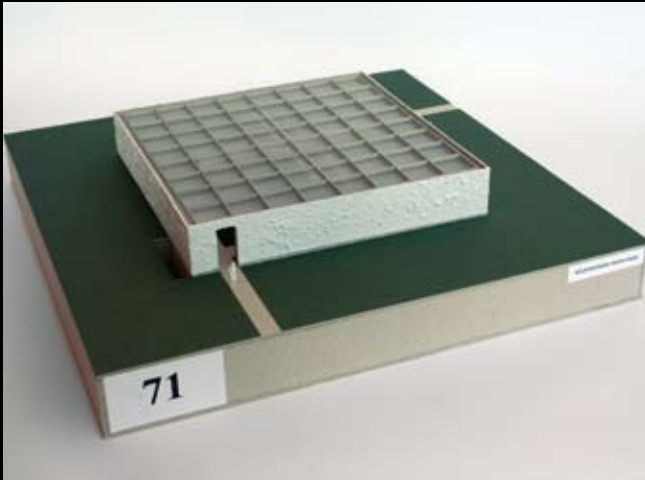
DOOR
NIENKE FRIJLINK

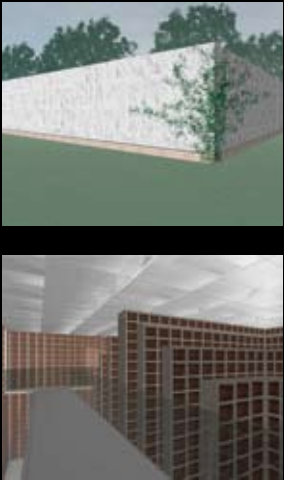
TOMBE

DOOR
JOERI HORSTINK &
JELLE BAARS

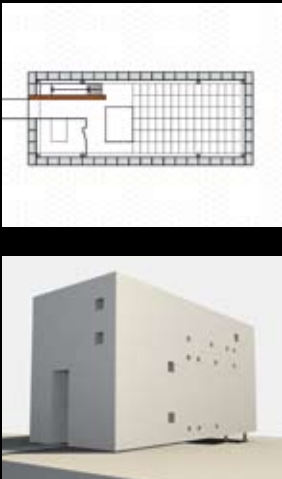
AD PERPETUAM
MEMORIAM

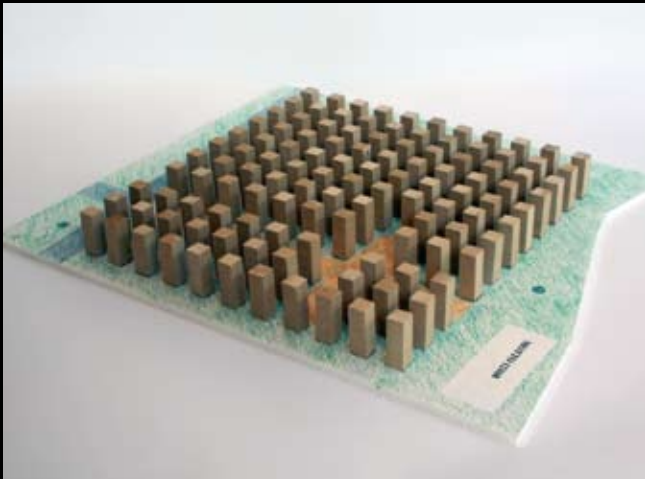
DOOR
F.M.G. HORIO

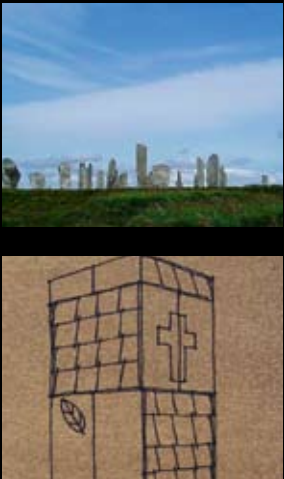
375M3

DOOR
NIEL VAN KESSEL

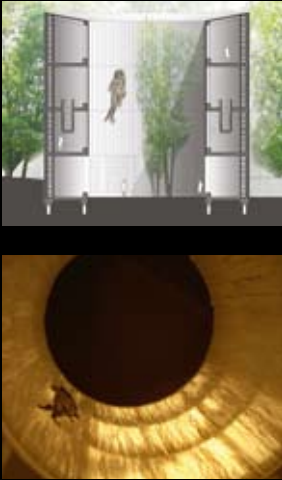
12168

DOOR
MAARTEN SCHEURWATER &
OLIVIER VAN DEN HOVEN

OCULUS

DOOR
BRAM ZONDAG

GEDACHTENGANG II

DOOR
ELENA VAN
WERKHOVEN-
GRIKHANOVA

ACHTER DE REGENBOOG

DOOR
PIETER BARDOEL

DE LAATSTE GANG

DOOR
KARIN VAN ROOIJ

IN/UIT ZICHT

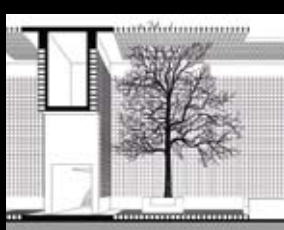
DOOR
ROB HEESAkkERS

VOOR ALTIJD VERBONDEN

DOOR
ROB WIEHINK

VAN GRAF NAAR GRAF

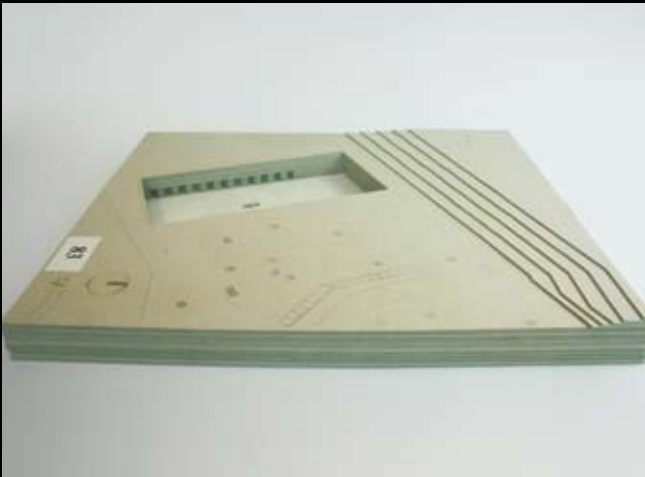
DOOR
ARJAN VAN RUYVEN &
MICHEL VAN PELT

LOUTERING

DOOR
RUUD VAN DIJCK

V

DOOR
MARCEL REULEN &
LUUK BRAAKHUIS

OSSUARIUM 2.0

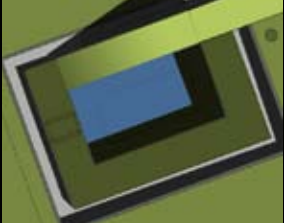
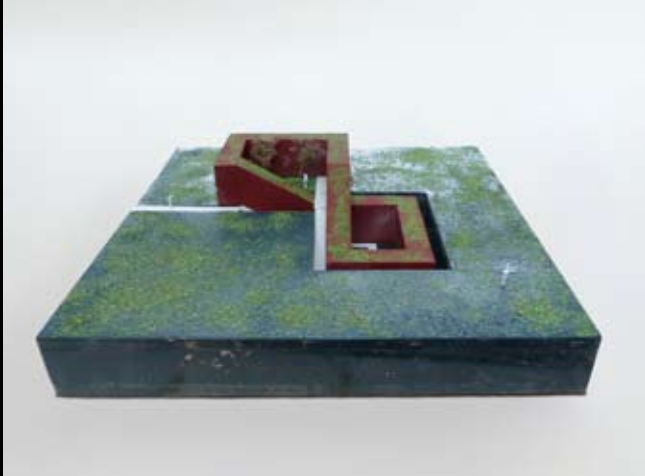
DOOR
SAARTJE VAN DER MADE &
RODERIK VAN DER MEULEN

VERHEVEN GROND

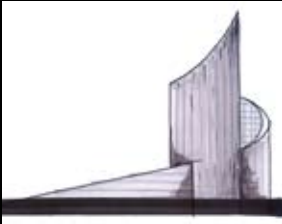
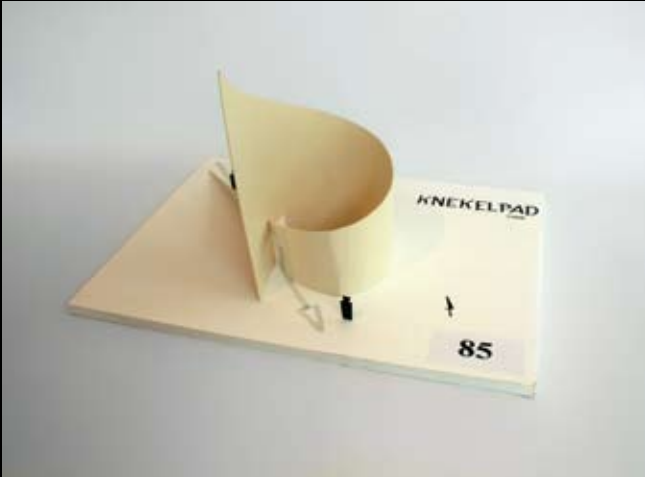
DOOR
TOM VALKS

ONEINDIG EINDPUNT

DOOR
PAUL VAN GINKEL

KNEKELPAD

DOOR
MARTIJN VAN DER HIJDEN

OSSUARIUM 2010

DOOR
JOOST VAN MONTFORT

DNA-HELIX

DOOR
NADIA GONEGAI

PENSI HABERE

DOOR
HANS VAN DER HOEK

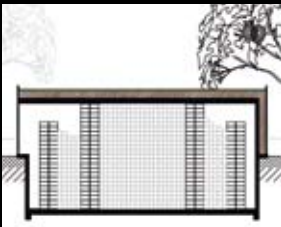
HFD 21

DOOR
GEERT DAS

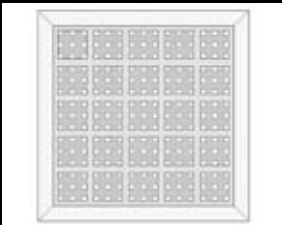
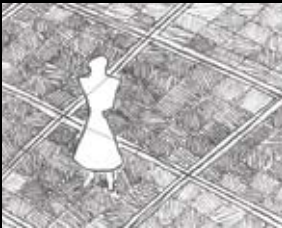
ONDER DE
GROENE ZODEN

DOOR
CAROLA SMULDERS

INBEDDING

DOOR
ABRAM DE BOER

ABOVE AND BENEATH

COLOFON

ANIMATIE EEN OSSUARIUM OM NOOIT TE VERGETEN

De prijsvraag 'Ontwerp een ossuarium om nooit te vergeten' wordt mede tot stand gebracht door medewerking en financiële bijdragen van o.a.:

Stimuleringsfonds voor de Architectuur, Bond van Nederlandse Architecten
Kring 's-Hertogenbosch, Gemeente 's-Hertogenbosch, Stichting Solamen - begraafplaats Orthen,

david·

www.david-raakt.nl

Aan deze prijsvraag hebben meegewerkt:

Organisatie

Elly Brugman: coördinator BAI

Michael Bol: voorzitter BAI en projectleider DvdA

Werkgroep Dag van de Architectuur

Jan Marcus

Francesca Altavilla

Michael Bol

Tentoonstelling in het stadskantoor (juni - september 2009)

Karin van Pinxteren

Tekst

Michael Bol

Catalogus

Oplage: 750 stuks

Concept en realisatie: david

Jury

Martien van Osch (landschapsarchitect – voorzitter jury)

Mgr. Drs. A. L. M. Hurkmans (bisschop)

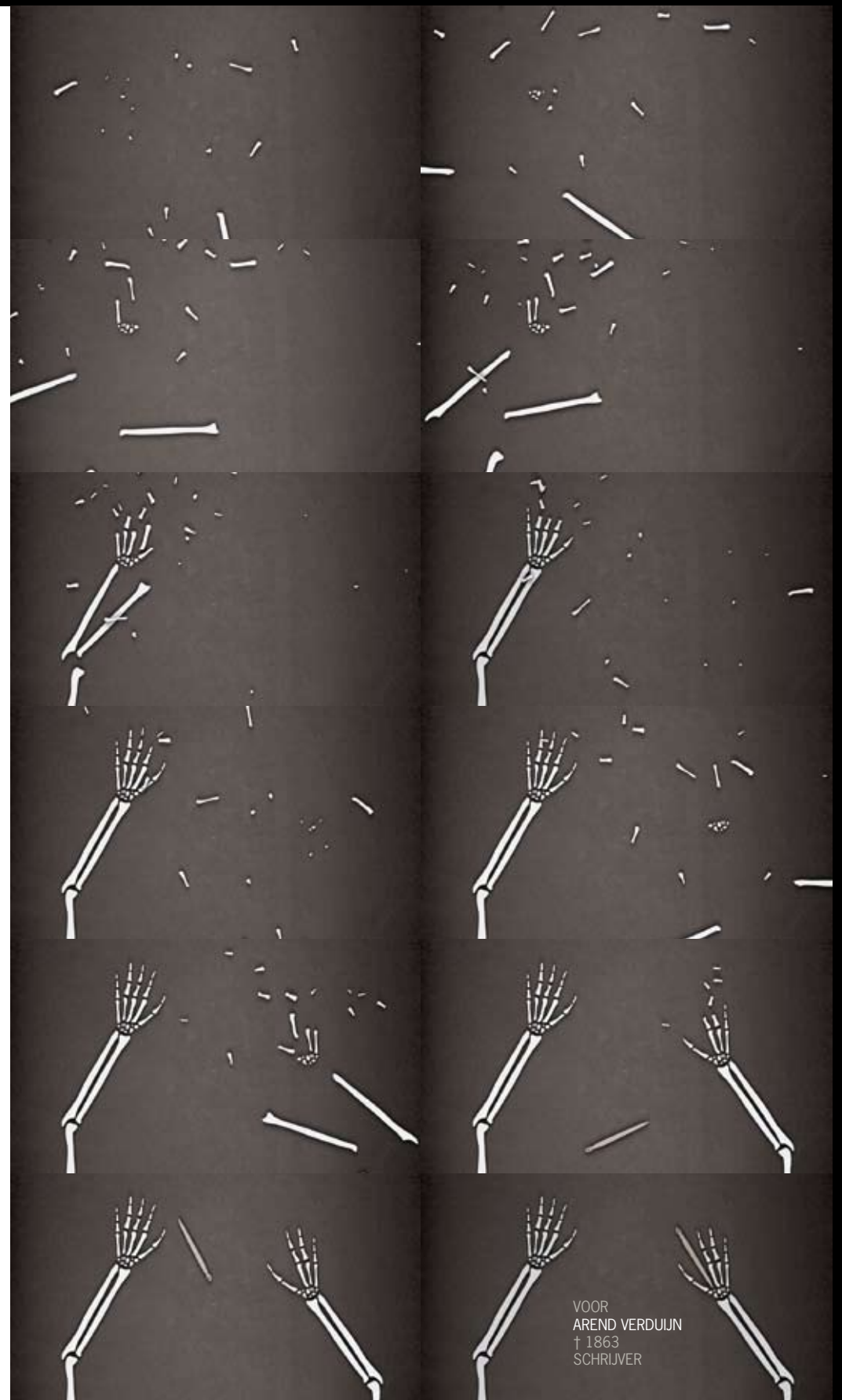
Jean Stevens (stichting Solamen)

Ilona van Alphen (architect)

Toine Schalken (beheerder begraafplaats Orthen)

Jean-Bernard Hunink (stedenbouwkundige)

www.bai-denbosch

VOOR
AREND VERDIJN
† 1863
SCHRIJVER

Voor meer informatie:
www.bai-denbosch.nl

